

Friman Alisa

Vanhemmuuden kasvatusulottuvuudet ja niiden yhteys nuoren ongelmakäyttäytymiseen

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Kasvatuspsykologia
2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Vanhemmuuden kasvatuseritykset ja niiden yhteys nuoren ongelmakäyttäytymiseen
(Alisa Friman)

Kasvatuspsykologian kandidaatintutkielma, 33 sivua
toukokuu 2021

Tässä tutkielmassa tarkastellaan vanhemmuuden kasvatuserityksien vaikutusta nuorten sisäänpäin kääntyneeseen ja ulospäin suuntautuneeseen ongelmakäyttäytymiseen. Nuoruus nähdään kriittisenä aikana sille, että ongelmat voivat alkaa lisääntyä. Usein nuoruudessa korostetaan etenkin ikätovereiden suurta merkitystä, mutta myös vanhempien rooli nähdään nuoren ongelmakäyttäytymisen kehittämisessä merkittävänä. Nuoren vanhempana toimiminen aiheuttaa kuitenkin vanhemmissa huolta, kun koetaan, ettei sitä ei ole tuettu tiedollisesti riittävästi. Työn tutkimusmetodina on hyödynnetty kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, sillä tavoitteena on koota yhteen ajankohtaista ja kriittisesti tarkasteltua tietoa aihepiiristä.

Teoreettisena viitekehyksenä katsauksessa toimii vanhemmuuden kasvatuserityksiä tutkiva muuttujakeskeinen tutkimustraditio, jota on kehitetty rinnakkain Baumrindin henkilökeskeisen kasvatustyyliuokittelun kanssa, mutta joka on ajoittain tieteellisessä keskustelussa jäänyt sen varjoon. Työn alussa tarkastellaan näiden kahden tutkimustradition eroavaisuuksia ja sitä, miksi tässä tutkielmassa on keskitytty muuttujakeskeiseen tutkimukseen sekä kasvatuserityksistä tukeen, behavioraaliseen kontrolliin sekä psykologiseen kontrolliin.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kyseisillä kasvatuserityksillä ja etenkin niiden kombinaatioilla on yhteys nuoren ongelmakäyttäytymiseen. Näyttää, että vanhemmuutta on mukautettava siten, että nuorelle tarjotaan ikätason mukainen mahdollisuus itsenäistyä vanhemmistaan, mikä edellyttää psykologisen kontrollin vähäisyyttä sekä behavioraalisen kontrollin optimaalista tasoa. Tuen rooli nuoren ongelmakäyttäytymiseen näyttäytyy puolestaan monimutkaisempana. Vanhemmuutta ei tule myöskään nähdä nuoren ongelmakäyttäytymistä selittävänä tekijänä vaan yhtenä vaikuttavana tekijänä muiden ohella. Kokoavasti katsaus muuttujakeskeiseen tutkimustraditioon näyttää rikastavan ymmärrystä myös kasvatustyyliteoriasta, ja ehdotan, että tulevaisuudessa kyseisten tutkimustraditioiden yhdistäminen voi antaa yhä tarkentuneemman kuvan vanhempien merkityksestä nuoren ongelmakäyttäytymiseen.

Avainsanat: vanhemmuus, tuki, behavioraalinen kontrolli, psykologinen kontrolli, nuoruus, sisäänpäin kääntynyt ongelmakäyttäytyminen, ulospäin suuntautunut ongelmakäyttäytyminen

Sisältö

Johdanto.....	1
1 Vanhemmuus tutkimuksen kohteena	3
1.1 Henkilökeskeinen tutkimus kasvatustyyleistä	4
1.2 Muuttujakeskeinen tutkimus kasvatusulottuvuuksista	6
1.2.1 Tuki ja lämpö limittäisinä rakenteina.....	8
1.2.2 Behavioraalisen kontrollin ennakoiva ja reagoiva luonne.....	9
1.2.3 Psykologinen kontrolli kasvatusulottuvuuksien täydentäjänä	9
2 Nuorten ongelmakäyttäytyminen.....	11
3 Kasvatusulottuvuudet ja nuorten ongelmakäyttäytyminen.....	13
3.1 Kasvatusulottuvuudet ja nuoren sisäänpäin kääntynyt oireilu	13
3.2 Kasvatusulottuvuudet ja nuoren ulospäin suuntautunut oireilu	15
3.3 Kasvatusulottuvuudet tarkentamassa kasvatustyylien ja ongelmakäyttäytymisen yhteyttä	17
3.4 Vanhemmuus ongelmakäyttäytymisen ja muiden vaikutteiden yhteyttä muuntavana tekijänä	19
4 Vanhemmuuden tutkimuksessa huomioitavat tekijät.....	22
4.1 Dynaamisempi näkemys vanhemman ja nuoren väliseen suhteeseen.....	22
4.2 Kasvatusulottuvuuksien ja ongelmakäyttäytymisen yhteyden kulttuurisidonnaisuus.....	24
5 Tulosten tarkastelua ja pohdintaa	27
Lähteet	31

Johdanto

Nuoruus on uusien kehitystehtävien ja -haasteiden sekä ympäristön muuttuvien odotusten myötä haavoittuvainen ajanjakso psykososiaalisen oireilun syntymiselle (Aalberg, 2016). Ongelmakäyttäytyminen onkin nuoruudessa yleisimmillään, mutta toisaalta tulee huomata sen koskettavan vain osaa nuorista (Nurmi ym., 2014, s. 142). Huolestuttavana ajankohtaisena ilmiönä voidaan toisaalta pitää juuri tällaista nuorten hyvinvoinnin polarisaatiokehitystä, jossa ongelmat kasaantuvat erityisesti tietyille osalle nuorisoa (Sourander & Marttunen, 2016). Ensinnäkin ikävaiheen riskialttius herättää mielestäni tarpeen nuoren hyvinvoinnin riskitekijöiden tarkasteluun. Toisaalta näen, että käsitteenä polarisaatio suuntaa huomiota tarpeellisesti myös hyvinvoiviin nuoriin ja täten tietoon nuorten kehitystä suojaavista tekijöistä. Ajankoh- taista tarpeellisuutta tarkastella tietoa nuoren hyvinvoinnin riski- ja suojatekijöistä ilmentää myös Souranderin ja Marttusen (2016) huomio nuorten mielenterveyspalveluiden kuormittu- misesta sekä nuorten lastensuojelullisten toimenpiteiden lisääntymisestä.

Nuorten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä on lukuisia, joista olen rajannut tarkasteluun van- hemman roolin nuoren ongelmakäyttäytymiseen. Vaikka nuoruudessa kehitysympäristö mo- nin tavoin laajenee ja toverisuhteet korostuvat, vanhempien merkitys säilyy siirryttäessä lap- suudesta nuoruuteen (Nurmi ym., 2014, s. 148). Nätkin (2014) nostaa kuitenkin esille, kuinka nuoren vanhempana toimiminen herättää vanhempien keskuudessa osin epävarmuutta ja neu- vottomuutta, kun sitä ei ole ohjeistettu varhaislapsuuden tapaan laajalla asiantuntijatiedolla. Koen ikäspesifin tiedon vanhemman merkityksestä nuoren hyvinvointiin keskeisenä, koska Van Heelin ja kollegoiden (2019) mukaan nuoruuden merkittäviin muutoksiin tulee nuoren lisäksi sopeutua myös nuoren vanhemmat mukauttamalla vanhemmuuttaan lapsen iän ja kehi- tystason perusteella.

Aihevalinnan taustalla vaikuttaa yhteiskunnallisen tarpeellisuuden lisäksi niin ikään oma am- matillinen intressini. Perheiden parissa työskentelystä kiinnostuneena aihe on tärkeä, sillä esimerkiksi Nurmen ja kollegoiden (2014, s. 16–17) mukaan kehityopsykologinen tietämys on avainasemassa, kun perheitä halutaan tukea ja toimivia tukitoimia räätälöidä. Nätkin (2014) ehdottaa, että vanhempien tukeminen lapsen siirtymävaiheessa kohti aikuisuutta, voi nousta yhteiskunnassa yhä keskeisempään rooliin tulevaisuuden sosiaalisia haasteita kohdatessa. Tä- ten tämän kandidaatintutkielman anti voi olla hyödyllistä niin vanhemmille kuin myös nuor- ten hyvinvoinnin ja perheiden parissa työskenteleville ammattilaisille. Edellä mainittujen teki-

jöiden myötä on siis mielestäni kannattavaa koota yhteen aihetta koskevaa ajantasaista tutkimustietoa. Kyseistä tavoitetta ajatellen tässä kandidaatintutkielmassa tutkimusmenetelmäksi on valittu kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jolla tarkoitetaan Salmisen (2011) mukaan sellaista metodologiaa, jossa aineisto koostuu aiemmin tehdystä tutkimuksesta, sen luokittelusta ja kriittisestä analysoinnista. Tässä kandidaatintutkielmassa yhdistyykin kirjallisuuskatsauksen piirteistä lyhyt historiallinen katsaus aihepiiriin, tutkimustiedon ajantasaistaminen ja olemassa olevan tiedon kriittinen arviointi (Salminen, 2011).

Tässä kandidaatintyössä tavoitetta selvittää vanhemman merkitystä nuoren ongelmakäyttäytymiseen lähestytään teoreettisesti vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksien kautta. Aluksi luodaan eroa muuttujakeskeiseen kasvatusulottuvuuksiä tutkivaan sekä Baumrindin tunnettuun henkilökeskeiseen kasvatustyyliä tutkivaan tutkimustraditioon. Muuttujakeskeinen lähestymistapa on ajoittain nähty jäävän henkilökeskeisen tutkimuksen varjoon (Barber, Stolz, Olsen, Collins & Burchinak, 2005, s. 4), joten näen kannattavaksi tarkastella myös kyseisen tutkimustradition tuloksia tarkemman yleiskuvan saamiseksi vanhemmuudesta. Tavoitteena on myös osiltaan verrata muuttujakeskeisen lähestymistavan tuloksia kasvatustyyliteorian tutkimusnäyttöön, sillä Aunolan (2005) mukaan muuttujakeskeisen tutkimuksen tutkimustuloksia on suhteutettu valitettavan vähäisesti Baumrindin teoriaan. Jälkimmäisellä puoliskolla pyrin erittelemään sitä, miten vanhemmuuden keskeisinä kasvatusulottuvuuksina pidetyt tuki, behavioraalinen kontrolli sekä psykologinen kontrolli vaikuttavat nuoren ongelmakäyttäytymiseen.

Tutkimuskysymykset tässä kandidaatintutkielmassa ovat:

1. Mitä tarkoitetaan vanhemmuutta tutkivalla muuttujakeskeisellä lähestymistavalla ja vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksilla?
2. Minkälainen yhteys on vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksilla ja nuoren ongelmaikäyttäytymisellä?

1 Vanhemmuus tutkimuksen kohteena

Vanhemmuus voidaan nähdä vanhemman tapana olla lapsensa kanssa vuorovaikutuksessa tukeakseen lasta kohti aikuisuutta (Leinonen, 2004). Vanhemmuuden merkittävä rooli lapsen kehitykseen vaikuttavana tekijänä on jo pitkään ja laajalti kirjallisuudessa tunnustettu (Kuppens & Ceulemans, 2019; Leinonen, 2004). Toisaalta Aunola (2005) huomauttaa myös sellaisesta näkemyksestä, jossa vanhempien vaikutus lapsen kehitykseen nähdään jäävän vähäiseksi, kun otetaan huomioon myös muut vaikutteet lapsen elämässä. Näen, että vaikutuksia selvittäessä ei kuitenkaan ole ensisijaista tutkia yksistään vaikutukseltaan suurinta tekijää, vaan yrittää hahmottaa riski- ja suojatekijöiden kirjoa ja niiden vaikutusmekanismeja askel kerrallaan. Nurmen ja kollegoiden (2014) mukaan ihmisen kehitys tuleekin nähdä monisyisenä kehityspolkuna, jossa oma merkityksenä on yksilön sisäisillä tekijöillä, monenlaisilla ympäristötekijöillä sekä näiden eri tekijöiden välisellä keskinäisellä vuorovaikutuksella.

Lisäksi erityispiirteitä sisältyy siihen, kun tutkitaan vanhemman vaikutusta nuoreen. Ensinnäkin nuoruuden kehityksellisenä päämääränä on identiteetin sekä autonomian saavuttaminen, mikä vaatii jo itsessään nuorilta erkaantumista vanhemmistaan, ja etäisyys vanhemmista onkin nuoruudessa voimakkaimmillaan (Aalberg, 2016). Myös ihmissuhteiden ja aktiviteettien määrä perhekontekstin ulkopuolella kasvaa nuoruudessa (Van Heel ym., 2019). Rothenbergin ja kollegoiden (2020) mukaan tieteellisessä keskustelussa on ajoittain jopa pohdittu sitä, onko vanhemmilla enää vaikutusta nuoruusikään siirtyneen lapsen kohdalla. Vanhemmuuden merkitys nähdään kuitenkin säilyvän kauttaaltaan nuoruudessa jopa pitkälle aikuisuuteen saakka (Fröjd, 2008; Nätkin, 2014). Fröjd (2008) korostaakin, että täten myös itsenäistyvän nuoren vanhempia on tärkeää tukea vanhemmuudessa, vaikka nuori heitä mahdollisesti kehityksellisistä lähtökohdistaan vastustaakin.

Nuoruudessa ei tule ainoastaan irtaantua omista vanhemmistaan vaan myös lapsenomaisesta suhteesta vanhempiin (Aalberg, 2016). Ylipäättänsä toki tiedetään, ettei lasta tule nähdä passiivisena kohteena, vaan vanhempi-lapsisuhde on vastavuoroinen (Leinonen, 2004). Nuoruuden ajanjaksolla nuori saa yhä enemmän valtaa suhteen muuttuessa tasa-arvoisemmaksi (Mastrotheodoros, Van der Graaff, Deković, Meeus & Branje, 2019). Tämä näkyy siinä, että vuorovaikutuksessa vastavuoroisuus sekä neuvottelevuus lisääntyvät entisestään (Nurmi ym., 2014, s. 163). Edellä mainitut autonomian ja vastavuoroisuuden lisääntyminen kuvastavatkin

nuoren ja vanhemman suhteen uudelleen muovautumisprosessia (Cumsille, Loreto Martínez, Rodríguez & Darling, 2015), joka vaatii myös vanhemmilta tasapainoilua (Nätkin, 2014).

Vaikutuksen suuruuteen tai monimutkaiseen luonteeseen kohdistuvasta kritiikistä huolimatta vanhemman merkitystä niin lapsen kuin nuorenkin kehitykseen on tutkittu paljon. Tutkimusta on tehty runsaasti eri tieteenaloilla, minkä on nähty johtaneen termistön suureen vaihtelevuuteen tutkittaessa vanhempi-lapsisuhdetta (Barber ym., 2005, s. 1). Jotta tässä työssä säilyy Metsämuurosen (2003) esiin nostama tutkimuksen terävyys ja jäntevyys, on teoreettinen viitekehys rajattu tarkasti psykologian tieteenalaan kuuluvaksi. Myös psykologiassa tutkimusta otollisesta kasvuympäristöstä on tehty monia eri teorioita hyödyntäen (Leinonen, 2004), kuten tarkastelemalla kiintymyssuhdetta, perhevuorovaikutusta tai lapsi- ja aikuislähtöisiä kasvatusilmapiirejä (Nurmi ym., 2014). Tässä kandidaatintutkielmassa hyödynnetty teoriasuuntaus on jäsentänyt vanhemmuutta kasvatuskäytäntöjen, -ulottuvuuksien sekä -tyylien kautta (Calders ym., 2020; Kuppens & Ceulemans, 2019).

1.1 Henkilökeskeinen tutkimus kasvatustyyleistä

”Rajat ovat rakkautta” sekä ”rajoja ja rakkautta” ovat sananparsija, jotka toistuvat usein vanhemmuutta koskevissa kahvipöytäkeskusteluissa, mielipidekirjoituksissa ja uutismediassa. Vaikka tällöin näkemykset rajojen ja rakkauden tarpeesta ovat usein mielivaltaisesti perusteltuja, suuntaavat ne huomion tunnettuun vanhemmuuden tutkimustraditioon. Kyseisen tradition pioneeri Baumrind (1966) on esittänyt vanhemman kontrolloivuuden perusteella teorian kolmesta kasvatustyylistä, joita ovat auktoritatiivinen, autoritaarinen ja salliva vanhemmuus. Aunolan (2005) mukaan näihin kasvatustyyliin luokittelu tehdään sen yhdistelmän perusteella, kuinka paljon vanhempi käyttää kontrollia ja osoittaa emotionaalista lämpimyyttä lasta kohtaan. Maccoby ja Martin ovat yhä kehittäneet teoriaa muodostaen nelikenttämallin kontrolloivuuden ja lämpimyden ulottuvuuksista (viitattu lähteessä Aunola, 2005). Tämän myötä neljänneksi kasvatustyyliksi on muodostunut laiminlyövä vanhemmuus (Aunola, 2005).

Auktoritatiivinen kasvatustyyli kuvastaa parhaiten ”rajoja ja rakkautta” -lausahdusta. Tällöin vanhempi asettaa lapselle ikätasoon sopivia vaatimuksia osoittaen samalla lämpöä ja kiintymystä lasta kohtaan (Aunola, 2005; Nurmi ym., 2014, s. 164). Auktoritatiivinen vanhempi myös perustelee lapselle käyttämänsä kontrollia (Baumrind, 1966). Autoritaarisessa vanhemmuudessa ankarat rajat ovat sen sijaan läsnä ilman lämpöä (Nurmi ym., 2014, s. 164). Vuorovaikutuksessa heijastuu usein etäisyys lapsen ja vanhemman välillä (Aunola, 2005).

sekä vanhemman korostunut valta-asema (Nurmi ym., 2014, s. 216). Baumrindin (1966) mukaan autoritaariselle vanhemmalle lapsen tottelevaisuus on tavoiteltava hyve. Sallivassa vanhemmuudessa vuorovaikutusilmapiiri on puolestaan lämmin, mutta rajoja ja kontrollia ei juurikaan ole (Aunola, 2005). Toisin sanoen salliva vanhempi välttelee kurinpidollisia keinoja eikä kontrolloi lapsen käyttäytymistä juuri muutoinkaan (Baumrind, 1966). Laiminlyövässä vanhemmuudessa sekä kontrollia että lämpöä osoitetaan lasta kohtaan minimaalisesti (Nurmi ym., 2014, s. 164).

Useissa tutkimuksissa auktoritatiivinen vanhemmuus on todennettu lapsen kehitykselle otollisimmaksi (Aunola, 2005; Leinonen, 2004). Se näyttäytyy suotuisimpana kasvatustyylinä myös nuorten hyvinvointiin (Kuppens & Ceulemans, 2019) sekä spesifimmin tähän kandidaattintyön aiheeseen liittyen nuoren ongelmakäyttäytymisen ehkäisyyn (Barber ym., 2005, s. 6). Autoritaarinen vanhemmuus sen sijaan vaikuttaa nuoren kokonaishyvinvointiin negatiivisesti (Kuppens & Ceulemans, 2019) lisäten myös ongelmakäyttäytymistä (Barber ym., 2005, s. 6). Collins ja Laursen ovat havainneet laiminlyövä kasvatuksen puolestaan lisäävän riskiä nuoren epäsosiaaliseen käyttäytymiseen sekä päihteiden käyttöön (viitattu lähteessä Nurmi ym., 2014, s. 164). Usein haitallisimpana on nähty juuri laiminlyövä vanhemmuus (Kuppens & Ceulemans, 2019), mikä on mielestäni oletettua, kun se näyttäytyy nelikenttämallissa vastaakohtaisena yhdistelmänä auktoritatiiviselle vanhemmuudelle. Sallivan vanhemmuuden vaikutukset ongelmakäyttäytymiseen ovat olleet tutkimuksissa puolestaan osin epäjohdonmukaisia ja ristiriitaisia (Kaniushonytė & Laursen, 2021), mutta sekin nähdään tyypillisesti autoritaarisen ja laiminlyövä vanhemmuuden ohella epäedullisena kasvatustyylinä (Leinonen, 2004).

Edellä esitetty jaottelu kasvatustyylihin edustaa henkilökeskeistä perinnettä vanhemmuuden tutkimuksessa. Suhteellisen pysyvänä ominaisuutena kasvatustyyli ilmentää vanhemman yleisempää asennoitumista toimia lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutussuhteessa (Aunola, 2005). Kasvatustyyli on hahmottuneet, kun tilannekohtaisten kasvatuskäytäntöjen sijaan on muodostettu laajempia ulottuvuuksia kuvaamaan yleistä vanhempana olemisen tapaa (Kuppens & Ceulemans, 2019). Tätä keskeisten kasvatusulottuvuuksien kartoittamista on tehty jo ennen kasvatustyyliin luokittelua (Barber ym., 2005, s. 2), sillä henkilökeskeisen tutkimuksen rinnalla on toteutettu muuttujakeskeistä tutkimusta, jossa niin ikään on oltu kiinnostuneita vanhemmuuden yleisemmästä olemuksesta (Aunola, 2005; Kuppens & Ceulemans, 2019). Nykyään on alettu yhä vahvemmin tunnustaa myös muuttujakeskeisen lähestymistavan tärkeys (Aunola, 2005), mikä on ajoittain ollut taka-alalla Baumrindin typologisen paradigman saadessa huomiota (Barber ym., 2005, s. 4).

1.2 Muuttujakeskeinen tutkimus kasvatusulottuvuuksista

Muuttujakeskeinen vanhemmuuden tutkimus on keskittynyt kasvatusulottuvuuksiin, joista tässä työssä tarkastellaan tukea, behavioraalista kontrollia sekä psykologista kontrollia. Kyseiset kasvatusulottuvuudet (engl. *parenting dimensions*) on usein tutkimuksissa nähty vanhemmuuden ydinrakenteina, mutta tieteellisessä keskustelussa on ajoittain ehdotettu keskeisimmiksi ulottuvuuksiksi myös muita vaihtoehtoja (Calders ym., 2020). Rajausta näihin kolmeen kasvatusulottuvuuteen on tässä työssä tehty lisäksi siitä syystä, että ne muistuttavat ja pohjautuvat Kuppensin ja Ceulemansin (2019) mukaan vahvasti Baumrindin kasvatustyyliteoriasta tuttuihin kontrollin ja lämmön ulottuvuuksiin. Näen, että täten säilyy keskusteltavuus muuttujakeskeisen ja edellä esitetyn henkilökeskeisen tutkimustradition välillä, jonka tutkimusnäyttö on kattava mutta paikoitellen ristiriitainen.

Muuttujakeskeisen lähestymistavan tarpeellisuutta on osin perusteltu henkilökeskeisen lähestymistavan rajoitteilla. Ensinnäkin koska vanhemmat luokitellaan kasvatustyyliteoriassa kahden jatkumon avulla neljään kasvatustyyliin, yhden tyylin sisällä voi olla vanhempien välillä suurtakin vaihtelua esimerkiksi lämpimyden määrässä (Leinonen, 2004). Henkilökeskeisen tutkimuksen ongelmana on pidetty siis sitä, että luokittelu hävittää informaatiota sekä pakottaa katkaisemaan jatkumot keinotekoisesti ja usein hyvin otosspesifisti (Aunola, 2005). Muuttujakeskeinen lähestymistapa on sen sijaan täsmällisempi vaikutuksen luonteen tarkastelussa, sillä aineistoa analysoimalla voidaan tarkastella, kuvaako yhteyttä parhaiten esimerkiksi kynnysvaikutus (engl. *threshold effect*), suoraan lineaarinen tai kurvilineaarinen vaikutus (Barber ym., 2005, s. 31). Kokoavasti voidaan todeta, että muuttujakeskeisellä tutkimuksella voidaan havaita paremmin hienovaraisia mutta potentiaalisesti merkityksellisiä kasvatusulottuvuuksien vaikutuksen nyansseja.

Keskeisin ero tutkimustraditioissa on siinä, että muuttujakeskeinen lähestymistapa on ollut kiinnostunut yhdistelmien sijaan yksittäisistä vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksista ja niiden spesifeistä vaikutusmekanismeista lapsen tai nuoren kehitykseen (Barber ym., 2005, s. 5–7). On siis pyritty selvittämään vanhemmuuden ulottuvuuksien uniikkeja toisistaan riippumattomia vaikutuksia (Aunola, 2005; Calders ym., 2020). Tällöin tarkastellaan esimerkiksi sitä, onko jollain kasvatusulottuvuudella alituisesti tietynlainen vaikutus riippumatta muiden muuttujien määrästä (Aunola, 2005). Toisaalta muuttujakeskeisessä tutkimuksessa tunnustetaan myös kasvatusulottuvuuksien kombinaatioiden tutkimisen merkitys (Aunola & Nurmi, 2005; Barber ym., 2005), ja niiden analysoimiseen myös nykytutkimuksen menetelmin paremmin

kyetään (Calders ym., 2020). Vaikka kasvatusulottuvuuksien yhteisvaikutusten tutkiminen lähestyy henkilökeskeistä lähestymistapaa, on lähestymistavoissa edelleen eroavaisuutta. Muuttujakeskeisessä tutkimuksessa on kasvatustyylitutkimuksesta poiketen ajateltu, että ulottuvuuksien vaikutukset voivat olla toisen ulottuvuuden vaikutusta tehostavia tai hillitseviä ennemmin, kun toistensa vaikutuksen ehtoja (Aunola, 2005). Kootusti muuttujakeskeisessä tutkimuksessa kasvatusulottuvuudet nähdään siis toisiinsa vaikuttavina itsenäisinä rakenteina, joita tulee tarkastella sekä samanaikaisesti että erillään.

Kasvatusulottuvuuksista kontrollia on määritelty käsitteellisesti sekä tutkittu empiirisesti hyvin kirjavasti (Barber, Olsen & Shagle, 1994). Barberin (1996) mukaan onkin ollut tarpeellista jakaa kontrolli selkeästi kahdeksi erilliseksi ulottuvuudeksi; psykologiseksi sekä behavioraaliseksi kontrolliksi. Ongelmallisesti perinteisten kasvatustyylien on pitkälti nähty sivuuttavan psykologisen kontrollin ulottuvuutta, vaikka kontrollimuotojen ero on myös kyseisessä teoriassa tunnustettu (Kaniušonytė & Laursen, 2021; Kuppens & Ceulemans, 2019). Kontrolloivuutta on usein mitattu vain behavioraalisen kontrollin elementeillä ja psykologisen kontrolli on sisällytetty jälkikäteen mielivaltaisesti johonkin tiettyyn kasvatustyyliin kuluva ominaisuudeksi (Kuppens & Ceulemans, 2019). Vaihtoehtoisesti kasvatustyyliä on tutkimuksissa määritelty yleisellä kontrolloivuuden ulottuvuudella, jossa on mitattu samanaikaisesti behavioraalista ja psykologista kontrollia (Barber ym., 2005, s. 5; Kaniušonytė & Laursen, 2021). Paradoksaalista tällaisessa behavioraalisen ja psykologisen kontrollin yhdistämisessä on puolestaan siinä, että kyseiset kontrollimuodot näyttävät vaikuttavan nuoreen todellisuudessa hyvin eri tavalla (Barber, 1996).

Perinteiset kasvatustyyliä on siis alun perin määritelty vain kahden ulottuvuuden kautta, jolloin ei voida olla varmoja tyylien paikkaansa pitävyydestä, kun kontrolli jaetaan kahteen eri rakenteeseen (Kuppens & Ceulemans, 2019). Mielestäni tällöin luonnollisesti tarvitaan teollisen tiedon kumottavuuden perusteella teorian uudelleenarviointia ja tarkentamista. Sellaisissa tutkimuksissa, joissa kasvatustyyliä on muodostettu tuen, behavioraalisen kontrollin ja psykologisen kontrollin avulla, kasvatustyyliä ovat neljästä perinteisestä kasvatustyylistä osin poikenneet (Kaniušonytė & Laursen, 2021), niitä on löytynyt vähemmän (Calders ym., 2020) tai niiden määrittely ja vaikutusmekanismien ymmärrys ovat entisestään tarkentuneet (Kuppens & Ceulemans, 2019). Muuttujakeskeisen lähestymistavan ja psykologisen kontrollin huomioiminen näyttää siis tarkentavan kauttaaltaan ymmärrystä vanhemmuuden roolista nuoren kehitykseen.

1.2.1 Tuki ja lämpö limittäisinä rakenteina

Vanhemmuuteen on pitkään nähty kuuluvan keskeisenä ainakin lasta tukeva elementti (Barber ym., 2005, s. 2), mutta siitä on käytetty vaihtelevasti eri termejä. Etenkin vanhemman tuen ja lämmön käsitteiden välillä on epäselvyyttä ja päällekkäisyyttä (Aunola, 2005). Esimerkiksi Kuppens ja Ceulemans (2019) määrittelevät tuen vahvasti lähestyvän lämpimyyden termiä, mutta synonyymeja käsitteet eivät heidän mukaansa täysin ole. Joissain tutkimuksessa tuki nähdään sateenvarjokäsitteenä, joka kattaa laajasti monia limittäisiä ulottuvuuksia, kuten hoidon, affektiivisuuden ja lämmön (Barber ym., 2005, s. 4–5). Tästä poiketen Aunola (2005) kuvaa puolestaan vanhemman lämpimyyttä tukea laajemmaksi yläkäsitteeksi. Epämääräisyydestä johtuen näen keskeisenä tuen ja lämmön käsitteiden vertailun keskenään.

Tuki on kuvailtu kasvatusulottuvuutena, joka ilmenee vanhempien osallistumisena, vastaanottavaisuutena ja emotionaalisena saatavuutena (Van Heel ym., 2019). Toisaalta myös lämpö määritellään termiksi, joka kattaa niin ikään osallistumisen, vastaanottavaisuuden sekä jälleen myös tuen käsitteen (Aunola & Nurmi, 2005). Tuki nähdään edelleen käyttäytymisenä, joka lisää läheisyyttä vanhempi-lapsi suhteessa (Kaniušonytė & Laursen, 2021). Toisaalta Leinonen (2004) kuvaa myös lämmön ulottuvuuden heijastuvan vanhempi-lapsi suhteen läheisyytenä, mikä korostaa edelleen käsitteiden nivoutumista yhteen. Kuvataan, että arjessa lämpö näkyy vanhemman toiminnassa esimerkiksi halausten ja kannustusten ilmauksilla (Leinonen, 2004). Myös tukea on tutkimuksissa mitattu halausten ja kannustusten määrän perusteella (Kuppens & Ceulemans, 2019).

Suomessa kirjallisuudessa on käytetty etenkin vanhemman lämmön termiä (Aunola, 2005; Leinonen, 2004; Nurmi ym., 2014, s. 214), mutta kuten edellä mainituista esimerkeistä näkyy, tuki ja lämpö on pitkälti määritelty hyvin samankaltaisesti. Täten tässä kandidaatintutkielmassa on otettu huomioon tutkimukset, joissa on käytetty joko lämmön tai tuen käsitettä. Joissain tutkimuksissa vanhemman tukeen nähdään kuuluvaksi kuitenkin myös ongelmanratkaisu elementti, jota ei vanhemmuuden lämpöä tutkittaessa oteta huomioon (Kuppens & Ceulemans, 2019). On siis toisaalta huomioitava, että tällainen epämääräinen rajanveto kahden käsitteen välillä lisää varovaisuutta yleistäviä tehdessä.

1.2.2 Behavioraalisen kontrollin ennakoiva ja reagoiva luonne

Behavioraalisen kontrollin avulla pyritään säätelemään lapsen tai nuoren ulkoista käyttäytymistä (Barber, 1996; Barber ym., 1994). Aunolan ja Nurmen (2005) mukaan myös behavioraalisen kontrollin mittaaminen on vaihdellut paljon tutkimuksittain. Tyypillisesti siihen on ainakin nähty sisältyvän lapselle kohdistetut vaatimukset, säännöt ja rajat (Aunola & Nurmi, 2005; Calders ym., 2020) sekä usein myös lapsen toiminnan seuranta, valvonta sekä tietoisuus lapsen toiminnasta vapaa-ajalla (Aunola & Nurmi, 2005; Barber ym., 2005, s. 23). Edellä mainitut behavioraalisen kontrollin muodot kuvataan ennakoivaksi kontrolliksi, jolla tarkoitetaan vanhemman pyrkimystä säädellä lapsen epäsuotuisaa käyttäytymistä ennaltaehkäisevästi (Kuppens & Ceulemans, 2019; Van Heel ym., 2019). Monissa tutkimuksissa behavioraalista kontrollia on tutkittu juuri näillä ennakoivilla tavoilla kontrolloida lasta (Barber ym., 2005).

Ennakoivan kontrollin lisäksi behavioraalisen kontrollina pidetään usein myös rangaistuksia, jotka voivat kovimmillaan olla fyysistä kuritusta (Aunola & Nurmi, 2005; Kuppens & Ceulemans, 2019). Näin ollen behavioraalinen kontrolli jaetaan joskus ennakoivaan ja reagoivaan kontrollimuotoon, minkä lisäksi reagoiva kontrolli on jaettu edelleen rangaistuksen kovuuden perusteella kahteen luokkaan (Calders ym., 2020; Van heel ym., 2019). Näin ollen muodostuu yhteensä kolme behavioraalisen kontrollin alaluokkaa. Caldersin ja kollegoiden (2020) mukaan reagoivassa kontrollissa vanhemman kontrolli aiheutuu lapsen ei-toivotusta käyttäytymisestä, jolloin vanhempi reagoi lapsen epäsuotuisaan käyttäytymiseen erilaisin toimin, kuten kotiaarestilla tai ruumiillisella väkivallalla. On havaittu, että etenkin fyysisten rangaistusten vaikutus lapseen on haitallisempaa kuin ennakoivilla säännöillä ja lievemmillä rangaistuksilla (Calders ym., 2020; Kuppens & Ceulemans, 2019).

1.2.3 Psykologinen kontrolli kasvatulottuvuuksien täydentäjänä

Ratkaiseva ero behavioraalisen ja psykologisen kontrollin välillä on siinä, että psykologinen kontrolli kohdistuu nimensä mukaisesti nuoren psykologiseen todellisuuteen (Barber ym., 1994). Psykologinen kontrolli on sellaista nuoren toimintaan vaikuttamista, jonka tavoitteena on muuttaa nuoren ajatuksia ja tunteita (Barber, 1996). Barber (1996) tarkentaa psykologisen kontrollin rajoittavan, mitätöivän ja manipuloivan lapsen psykologista ja emotionaalista kokemusta ja täten myös lapsen ajatusten vapaata ilmaisua. Yksi tapa käyttää psykologista kontrollia on yrittää saada nuori tuntemaan syyllisyyttä tai häpeää (Kakihara, Tilton-Weaver, Kerr & Stattin, 2010). Toinen tapa kontrolloida on ehdollinen hyväksyntä, mikä heijastuu lapselle

vanhemman rakkauden epäämisen uhkana, jos lapsi ei ole samaa mieltä vanhemman kanssa (Kakihara ym., 2010; Kaniušonytė & Laursen, 2021). Lisäksi psykologisena kontrollina voidaan nähdä se, kun vanhempi kritisoi lapsen persoonaa jatkuvasti (Barber, 1996). On myös tyypillistä, että vanhempi ilmaisee alituisesti pettymyksensä lasta kohtaan (Aunola & Nurmi, 2005).

Vaikka psykologinen kontrolli on erotettu omaksi kontrollimuodokseen, se ei kuitenkaan näytä olevan täysin behavioraalisesta kontrollista riippumaton. Ensinnäkin psykologisen kontrollin ja behavioraalisesta kontrollista etenkin ankaran fyysisten rangaistusten käytön on nähty korreloivan keskenään (Kuppens ja Ceulemans, 2019). Soenensin ja Vansteenkisten (2010) mukaan on myös huomioitava, että vaikka yleisesti psykologinen kontrolli nähdään lapseen tai nuoreen vaikuttamisena psykologisin keinoin, ero ulkoisen ja sisäisen vaikuttamiseen välillä ei useinkaan ole selkeä. Ero on kuitenkin siinä, että usein behavioraalisen kontrollin rangaistuksen ja lapsen käyttäytymisen välinen yhteys on ilmeinen ja se tuodaan myös lapselle selkeästi ilmi, mutta psykologinen kontrolli voi olla usein salakavalampi tapa kontrolloida lasta (Soenens & Vansteenkiste, 2010). Etenkin nuoren tulkinnassa behavioraalisen ja psykologisen kontrollin rajanveto voi kuitenkin osittain hämärtyä (Kakihara ym., 2010).

2 Nuorten ongelmakäyttäytyminen

Nuoruus nähdään ikävaiheena, joka kattaa jopa ikävuodet 12–24 (Aalberg, 2016). Nätkin (2014) esittää, että tämä siirtymävaihe lapsuudesta aikuisuuteen näyttää olevan edelleen pidentymässä. Pitkän ajanjakson kattava nuoruus jaetaan usein tarkemmin varhaisnuoruuteen, varsinaiseen nuoruuteen tai keskinuoruuteen sekä myöhäisnuoruuteen (Aalberg, 2016; Van Heel ym., 2019). Tämä jaottelu nähdään keskeisenä, sillä eri vaiheissa nuoruutta yksilön kohtaamat muutokset ja haasteet ovat hyvin erilaisia (Aalberg, 2016). Toisaalta tulee huomata, että nuoruuden muutosten ajoittumisessa on myös yksilöllistä vaihtelua (Silinskas ym., 2020). Pääpiirteisemmin nuoruudesta voidaan kuitenkin todeta, että vanhempi-lapsisuhteen muuttumisen lisäksi ongelmakäyttäytyminen näyttää lisääntyvän etenkin keskinuoruudesta alkaen (Fröjd, 2008). Myös Nurmi ja kollegat (2014, s. 142) toteavat ongelmakäyttäytymisen mahdollisesti lisääntyvän ja kasaantuvan etenkin nuoruudessa.

Ongelmakäyttäytyminen jaetaan ulospäin suuntautuneeseen ja sisäänpäin kääntyneeseen ongelmakäyttäytymiseen (Fröjd, 2008). Ulospäin suuntautunut ongelmakäyttäytyminen on nimensä mukaisesti käyttäytymistä, joka suuntautuu yksilöstä ulospäin (Van Heel ym., 2019). Nurmi ja kollegat (2014, s. 170) kuvaavat ulospäin suuntautuneen ongelmakäyttäytymisen olevan ulkoista häiriökäyttäytymistä, joka voi ilmetä aggressiivisuutena, rikollisuutena sekä käytöshäiriöinä. Tutkimuksissa ulospäin suuntautuva oireilu onkin mitattu usein juuri aggressiivisuuden sekä sääntöjen rikkomiskäyttäytymisen perusteella (ks. esim. Kaniušonytė & Laursen, 2021; Van Heel ym., 2019). Toisaalta ulospäin suuntautuneeksi häiriökäyttäytymiseksi on huomioitu tutkimuksissa vaihtelevasti myös nuoren tottelemattomuus, impulsiivisuus sekä muu antisosiaalinen käytös (Galambos, Barker & Almeida, 2003). Joissain tutkimuksissa ulospäin suuntautuneena oireiluna on pidetty myös nuoren päihteiden käyttöä (Fröjd, 2008; Rothenberg ym., 2020).

Monissa kulttuureissa juuri ulospäin suuntautunut oireilu yleistyy lapsilla kymmenestä vuodesta ainakin neljääntoista ikävuoteen saakka (Rothenberg ym., 2020). Esimerkiksi antisosialisuus ja päihdeongelmat nähdään selkeästi lisääntyvän nuoruudessa (Sourander & Marttunen, 2016). Myös omaisuusrikollisuus on nuoruudessa yleisimmillään verrattuna muihin ikävaiheisiin (Nurmi ym., 2014, 142). Fröjd (2008) lisää, että pojilla on enemmän ulospäin suuntautunutta ongelmakäyttäytymistä ja päihteidenkäyttöä kuin tytöillä. Sama sukupuolittunut jako on havaittu myös sääntöjen rikkomiskäyttäytymisen kohdalla (Van Heel ym., 2019).

Sisäänpäin kääntynyt ongelmakäyttäytyminen on puolestaan tunneperäistä, henkistä ja yksilöön itseensä kohdistuvaa pahoinvointia, jota ilmentää esimerkiksi masennusoireet ja ahdistuneisuus (Nurmi ym., 2014, s. 169; Galambos ym., 2003; Kaniušonytė & Laursen, 2021; Rotenberg ym., 2020). Näistä etenkin masennus on yksi tyypillisimminkin nuorilla ilmenevä häiriö (Fröjd, 2008). Lisäksi sisäänpäin kääntyneeseen oireiluun nähdään kuuluvaksi tutkimuksissa joskus myös somatisointi (Kaniušonytė & Laursen, 2021) tai sosiaalinen vetäytyminen (Rotenberg ym., 2020). Fröjdin (2008) mukaan sukupuolittunut jakauma sisäänpäin suuntautuneessa ongelmakäyttäytymisessä tulee ilmi siten, että Suomessa tytöillä on poikiin verrattuna nuoruudessa enemmän masennusta, ahdistusta ja psykosomaattista oireilua. Sourander ja Marttunen (2016) toteavat, että nuoruudessa tytöillä masennuksen esiintyvyys jopa moninkertaistuu. Myös Suomen kontekstin ulkopuolella on osoitettu, että nuorilla naisilla on miehiä suurempi todennäköisyys korkeampiin ja pysyvämpiin masennusoireisiin (Cumsille ym., 2015).

Fröjdin (2008) mukaan murrosikä on riskialttiudesta huolimatta ajanjakso, jolloin ongelmia voidaan ehkäistä ja vähentää löytämällä keinoja edistää nuoren suotuista kehitystä. Yhtenä mahdollisena vaihtoehtona on tarkastella perhetekijöitä ja vanhemmuutta, jotka on nähty liittyvän nuorten hyvinvointiin (Fröjd, 2008). Spesifimmin tuki, behavioraalinen kontrolli ja psykologinen kontrolli on nähty merkityksellisinä nuoren ongelmakäyttäytymiseen vaikuttavina kasvatusulottuvuuksina (Aunola & Nurmi, 2005), joten näen, että edellä rajattu teoreettinen viitekehys on tarkoituksenmukainen myös tätä tavoitetta ajatellen. Seuraavassa luvussa tarkastellaankin tutkimustuloksia, jotka sisältävät tietoa vanhemmuuden kasvatusulottuvuuk-sien suotuisasta tai ei-suotuisasta roolista liittyen nuoren ongelmakäyttäytymiseen.

3 Kasvatusulottuvuudet ja nuorten ongelmakäyttäytyminen

Suomessa vanhemman vaikutusta on tutkittu lähinnä vain lasten ongelmakäyttäytymiseen. Keinäsen ja kollegoiden (2011) lasten sosiaaliseen kompetenssiin keskittyvässä tutkimuksessa havaittiin, että kasvatusulottuvuudet näyttävät ennakoivan lapsen ulospäin suuntautunutta oireilua, kuten impulsiivisuutta ja häiritsevää käytöstä. Ongelmakäyttäytymistä lisäävä yhteys havaittiin etenkin äidin syyllistäessä lasta (Keinänen ym., 2011), mitä puolestaan on eräs psykologisen kontrollin ilmenemismuodoista. Toisessa Suomessa tehdyssä tutkimuksissa havaittiin, että psykologinen kontrolli yhdistyessä korkeaan lämpimyyteen voi olla lapselle erityisen haitallista sekä sisäänpäin kääntyneen että ulospäin suuntautuneen ongelmakäyttäytymisen kohdalla (Aunola & Nurmi, 2005). Aunolan ja Nurmen (2005) mukaan vanhemman behavioraalinen kontrolli puolestaan näyttää ennakoivan vähäisempää ulospäin suuntautunutta oireilua, mutta vain jos psykologista kontrollia ei käytetä.

Lapsuudessa alkanut ongelmakäyttäytyminen jatkuu usein nuoruuteen ja jopa aikuisuuteen saakka (Sourander & Marttunen, 2016). Näen, että vanhemmuuden ja lapsen ongelmakäyttäytymisen yhteydestä saatujen tulosten pohjalta ei kuitenkaan voida tehdä johtopäätöksiä siitä, miten kasvatusulottuvuudet vaikuttavat nuorten ongelmakäyttäytymiseen, sillä esimerkiksi Aalbergin (2016) mukaan nuoruus sisältää hyvinkin kriittisiä muutoksia verrattuna lapsuuteen. Tähän liittyen Aunola ja Nurmi (2005) ehdottavat, että nuoren itsenäistyessä vanhemmistaan lämpimyys voisi toimia jälleen suojaavana tekijänä psykologisen kontrollin kielteisiä vaikutuksia vastaan. Myös Fröjd (2008) toteaa lapsen kehitystason potentiaalisesti vaikuttavan siihen, minkälainen vanhemmuus on suotuisaa. Nuorten vanhempia koskevien tutkimusten tarkastelu voi osiltaan vastata näihin edellä mainittuihin hypoteeseihin.

3.1 Kasvatusulottuvuudet ja nuoren sisäänpäin kääntynyt oireilu

Barber ja kollegat (1994) esittävät, että etenkin psykologinen kontrolli ennustaa nuorten sisäänpäin kääntynyttä ongelmakäyttäytymistä. Useissa tutkimuksissa psykologisen kontrollin onkin todistettu lisäävän riskiä nuoren masennusoireille (Barber, 1996; Barber ym., 2005) ja ahdistukselle (Rothenberg ym., 2019; Salaam & Mounts, 2016). Psykologinen kontrolli nähdään erityisen haitallisena vanhemmista irtautumaan pyrkiville nuorille, sillä se pitää yllä riippuvuussuhdetta vanhempaan (Barber, 1996). Nähdään, että psykologinen kontrolli herättää nuorelle painetta noudattaa vanhemman näkemyksiä, jolloin voi estyä psykologinen auto-

nomia sekä terveellisen minäkuvan kehittyminen (Kakihara ym., 2010). Täten psykologinen kontrolli voidaan nähdä ristiriitaisena vanhemmuuden keskeisen tehtävän suhteen, joka Leinosen (2004) mukaan on lapsen tukeminen autonomiseksi yksilöksi. Psykologinen kontrolli, kuten vanhemman epäkunnioitus nuorta kohtaan tai nuoren syyllistäminen, näyttää vaikuttavan nuoren hyvinvointiin pitkäaikaisesti ja ennakoiden sellaista kehityskulkua, jossa masennusoireita on paljon ja ne näyttäytyvät pysyvinä (Cumsille ym., 2015). Toisaalta ristiriitaisesti Galambos ja kollegat (2003) eivät tutkimuksessaan löytäneet uniikkia yhteyttä vanhemman psykologisen kontrollin ja nuoren sisäänpäin kääntyneen oireilun välillä. Mielestäni yksittäiselle tutkimustulokselle ei tule kuitenkaan antaa liikaa painoarvoa, sillä se ei ollut täysin päinvastainen aiempaan kirjallisuuteen nähden. Toisaalta vaikutuksen poissaolo herättää kysymyksiä siitä, mikä lopulta ratkaisee sen, että psykologisella kontrollilla on vaikutusta nuoreen.

Galamboksen ja kollegoiden (2003) tutkimuksessa korkea behavioraalinen kontrolli sen sijaan näyttää vähentävän nuorten sisäänpäin kääntynyttä oireilua. Myös Salaamin ja Mountsin (2016) tutkimuksessa behavioraalinen kontrolli suojaa nuorta ahdistukselta. Tämän suuntaista behavioraalisen kontrollin ja sisäänpäin kääntyneen oireilun yhteyttä selitetään sillä, että behavioraalinen kontrolli, kuten vanhemman tietämys nuoren toiminnasta, on osoitus nuorelle vanhemman kiinnostuksesta ja huolenpidosta nuorta kohtaan (Fröjd, 2008). Niin ikään vanhemman korkean tuen on nähty ennakoivan esimerkiksi vähäisiä masennusoireita (Barber ym., 2005). Myös pitkällä aikavälillä tuen on osoitettu ennustavan masennusoireiden vähäisyyttä ja vähäisenä pysyvää kehityskulkua (Cumsille ym., 2015). Myös lämpöä on kuvailtu tutkimuksissa vanhemmuuden positiivisena ominaisuutena (Zarra-Nechad ym., 2019).

Tällaisesta tuen tai lämmön suojaavan vaikutuksen suoraviivaisuudesta ollaan kuitenkin nykytutkimusten valossa eri mieltä. Esimerkiksi Aunolan ja Nurmen (2005) tutkimuksessa lämmön ja psykologisen kontrollin yhdistelmä näytti lisäävän lasten ongelmakäyttäytymistä. Kyseinen tehostava vaikutus näyttää säilyvän myös nuoruudessa, sillä esimerkiksi Salaamin ja Mountsin (2016) tutkimuksessa lämmön yhdistyessä behavioraaliseen kontrolliin se yhä vähentää ahdistusta, mutta yhdistyessä korkeaan psykologiseen kontrolliin lisää ahdistusta entisestään. Lämmön ristiriitaiselta tuntuva vaikutusta on selitetty sillä, että lämmön ja psykologisen kontrollin yhdistyessä nuori havaitsee vanhemmassa ristiriitaisuutta, mikä voi lisätä nuoren ahdistuneisuutta (Aunola & Nurmi, 2005). Vaihtoehtoisesti psykologisen kontrollin yhdistyessä vanhemman ja nuoren lämpimään suhteeseen nuori voi haluta voimakkaasti miellyttää vanhempansa, mutta samalla omien näkemysten mitätöinti lisää sisäänpäin kääntynyttä oireilua (Flamant, Haerens, Mabbe, Vansteenkiste & Soenens, 2020). Lisäksi Silinskas ja kol-

legat (2020) esittävät, että vanhempi-lapsisuhteen ollessa lämmin nuori on alttiimpi myös muille vanhemman vaikutteille, kuten esimerkiksi vanhemman puutteellisuuden ja ahdistuksen tunteille. Heidän tutkimuksessansa vanhemman korkea stressin määrä, jota on havaittu lisäävän riskiä nuoren ongelmakäyttäytymiselle, ei yksinään lisännyt nuoren ongelmakäyttäytymistä vaan ainoastaan yhdistyessä vanhemman korkeaan lämpimyyteen (Silinskas ym., 2020). Tämä korostaa osiltaan sitä, että lämmöllä voi olla ennalta ajateltua monimutkaisempi rooli nuoren hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä.

3.2 Kasvatusulottuvuudet ja nuoren ulospäin suuntautunut oireilu

Vaikka edellisessä alaluvussa todetaan behavioraalisen kontrollin vaikuttavan myös nuoren sisäänpäin kääntyneeseen oireiluun, korostetaan sen merkitystä etenkin ulospäin suuntautuneen ongelmakäyttäytymisen kohdalla. Behavioraalisen kontrollin nähdään ensinnäkin opettavan nuorta säätelämään käyttäytymistään normien mukaiseksi (Kakihara ym., 2010). Tätä väitettä tukien Barberin (1996) tutkimus osoittaa, että vanhempien kontrolloidessa nuoren käyttäytymistä vähäisesti nuoret rikkovat normeja sekä käyttävät päihteitä enemmän. Myös Fröjdin (2008) mukaan vanhemman toimesta tapahtuva nuoren käyttäytymisen valvonnan puute lisää ulospäin suuntautunutta ongelmakäyttäytymistä. On esitetty, että ennakoivan behavioraalisen kontrollin merkitys voi jopa korostua nuoruudessa, kun nuori alkaa viettämään lisääntyvissä määrin aikaa perheen ulkopuolella (Barber ym., 1994; Van Heel ym., 2019). Etenkin juuri ennakoivan kontrollin nähdään ilmaisevan vanhempien kiinnostusta lapsen toimintaan kodin ulkopuolella sekä edistävän keskustelua säännöistä ja vastuista (Kaniushonyte & Laursen, 2021).

Toisaalta näyttää siltä, että myös behavioraalinen kontrolli on nähty liialti puhtaasti positiivisena muuttujana. Van Heel ja kollegat (2019) toteavat, että nuorten kohdalla jopa suotuisana pidetylle vanhemman ennakoivalle kontrollille näyttää olevan optimaalinen taso, jonka ylittyessä vaikutus muuttuu epäsuotuisaksi. Behavioraalisen kontrollin vaikutusta ongelmakäyttäytymiseen kuvaa tällöin kurvilineaarisuus. Ennakoiva behavioraalinen kontrolli näyttää siis olevan hyödyllistä, kunhan se ei säatele ja rajoita nuoren elämää liiallisesti (Van Heel ym., 2019). On myös esitetty, että samasta syystä johtuen molempien vanhemmuuden kontrollimuotojen ollessa paljon käytössä, vanhempi koetaan niin ikään ylikontrolloivina nuoren suhteen (Kakihara ym., 2010). Galambos ja kollegat (2003) havaitsivat nimittäin nuorissa enemmän ulospäin suuntautunutta oireilua silloin, kun sekä psykologinen että behavioraalinen

kontrolli ovat paljon käytössä. Tämän on esitetty johtuvan toisaalta myös siitä, että behavioraalinen kontrolli yhdistettynä ei-toivottuun käyttäytymismuotoon, kuten psykologiseen kontrolliin, voisi tehostaa sen negatiivisia vaikutuksia (Galambos ym., 2003).

Psykologisella kontrollilla on havaittu olevan merkitystä sisäänpäin kääntyneen ongelmakäyttäytymisen lisäksi uniikisti myös ulospäin suuntautuneeseen ongelmakäyttäytymiseen. Salaamin ja Mountsin (2016) tutkimuksessa vanhemman psykologinen kontrolli näyttää lisäävän riskiä nuoren fyysiseen aggressioon. Tätä mahdollisesti selittävä vaikutusmekanismi on nähtävillä Flamantin ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa, joissa oltiin kiinnostuneita siitä, miten nuori reagoi vanhemman käyttämään psykologiseen kontrolliin. Osa nuorista nimittäin reagoi psykologiseen kontrolliin suurella uhmakkuudella (Flamant ym., 2020). Toisaalta Van Heelin ja kollegoiden (2019) tutkimuksessa psykologinen kontrolli näyttäytyy lasten aggressiivista käyttäytymistä vähentävänä tekijänä, minkä puolestaan uskotaan johtuvan nuoren kokemasta paineesta noudattaa psykologisesti kontrolloivaa vanhempaa. Myöskin Flamantin ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa havaittiin samankaltainen pakomainen noudattaminen yhdeksi tavaksi reagoida vanhemman käyttämään psykologiseen kontrolliin. Tällöin psykologisen kontrollin negatiivinen vaikutus näyttäytyy lisäten sisäänpäin kääntynyttä oireilua (Flamant ym., 2020). Se, millaiseksi psykologisen kontrollin vaikutus nuoren ongelmakäyttäytymisessä muodostuu, näyttää siis myös olevan hyvin monisyistä.

Van Heelin ja kollegoiden (2019) mukaan myös vähäinen tuki lisää riskiä ulospäin suuntautuneeseen oireiluun ja suhteellisen pienetkin erot vanhemman tuessa liittyvät nuoren aggressiivisen käyttäytymisen eroihin. Toisaalta on esitetty ristiriitaisia tutkimustuloksia, joissa tuella ei ole nähty olevan suojaavaa roolia nuorten ulospäin suuntautuneessa ongelmakäyttäytymisessä (Galambos ym., 2003). Voidaankin ajatella, että myös ulospäin suuntautuvassa oireilussa tuella tai lämmöllä on monimutkainen rooli. Esimerkiksi Salaamin ja Mountsin (2016) tutkimuksessa behavioraalinen kontrolli näyttää vähentävän nuoren fyysistä ja relationaalista aggressiota, mutta vaikutus tehostuu silloin, kun äidin lämpö on korkea. Pojilla aggressio saattaa vastakkaisesti jopa lisääntyä, jos äiti osoittaa heihin paljon behavioraalista kontrollia mutta vähän lämpöä (Salaam & Mounts, 2016). Tällöin lämmön ja behavioraalisen kontrollin yhdistelmä toimii ratkaisevana tekijänä sille, millaiseksi vaikutus lopulta muodostuu.

Lisäksi on huomioitava, että sama tekijä voi joissain osa-alueissa toimia suojatekijänä ja joissakin osa-alueissa puolestaan riskitekijänä (Nurmi ym., 2014, s. 74). Galambos ja kollegat (2003) esittävätkin, että tuki voi kyllä edistää psykologista, sosiaalista ja akateemista hyvin-

vointia, mutta ongelmakäyttäytymisen rajoittamisessa kohtuullinen behavioraalinen kontrolli on tehokkainta, eikä tuki ole riittävä suojatekijä sellaisenaan. Silinskas ja kollegat (2020) haluavat edelleen korostaa, että vaikka vanhemmuuden lämpö näyttää joissain tilanteissa tehostavan negatiivista vaikutusta yhdistyessä epäsuotuisana pidettyyn vanhemmuuden ulottuvuuteen, pitäisi tällöinkin vanhempia ennemminkin tiedottaa ja varoittaa epäsuotuisista tekijöistä. Näen tämän tärkeänä huomiona, sillä tuella ja lämmöllä voi olla muissa osa-alueissa hyvin merkittäviä positiivisia vaikutuksia lapsen ja nuoren kehitykseen ja hyvinvointiin.

3.3 Kasvatusulottuvuudet tarkentamassa kasvatustyylien ja ongelmakäyttäytymisen yhteyttä

Edellä mainitut tulokset korostavat monella tapaa kasvatusulottuvuuksien kombinaatioiden merkityksellisyyttä tarkasteltaessa vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksien yhteyttä nuoren ongelmakäyttäytymiseen. Toisaalta vanhemmuuden muuttujakeskeisen lähestymistavan kriitikiksi yhteisvaikutusten huomioimisen jälkeenkin esitetään holistisuuden puutetta (Kaniušonytė & Laursen, 2021). Muutamassa nykytutkimuksessa ulottuvuuksien kombinaatiot on jopa yhdistetty henkilökeskeisemmän lähestymistavan mukaisesti kasvatustyyleiksi (Calders ym., 2020; Kaniušonytė & Laursen, 2021; Kuppens & Ceulemans, 2019). Näen, että kyseisten tutkimusten avulla voidaan tarkastella sitä, tarkentaako kolmen kasvatusulottuvuuden tutkiminen ymmärrystä myös kasvatustyylien ja ongelmakäyttäytymisen välisestä yhteydestä.

Kuppensin ja Ceulemansin (2019) tutkimuksessa ongelmakäyttäytymistä ennustaa ulottuvuuksien perusteella nimetty autoritaarinen kasvatustyyli, jossa yhdistyy matala tuki sekä korkea psykologinen kontrolli ja reagoiva behavioraalinen kontrolli. Myös Kaniušonytėn ja Laursenin (2021) tutkimuksessa nuoren ongelmakäyttäytymistä kauttaaltaan ennustava kasvatustyyli on autoritaarista vanhemmuutta muistuttava ryhmä, jossa on tyypillistä melko vähäinen tuki sekä korkea behavioraalinen ja psykologinen kontrolli. Kyseisen ryhmän ero perinteiseen autoritaariseen kasvatustyyliin on kuitenkin siinä, että vanhempien tuki on siinä osiltaan läsnä (Kaniušonytė & Laursen, 2021). Toisaalta kyseisenkin vanhemmuuden ryhmän edellä mainitut negatiiviset tulokset nuoren ongelmakäyttäytymiseen ovat mielestäni tuen läsnäolosta huolimatta odotettuja, sillä kasvatustyyliä käytetään eniten muuttujakeskeisessä tutkimuksessa jatkuvasti negatiivisena näyttäytyvää psykologista kontrollia. Lisäksi autoritaarisen vanhemmuuden negatiivista vaikutusta voi selittää psykologisen ja behavioraalisen kontrollin yhteisvaikutus, sillä myös puhtaasti muuttujakeskeisessä tutkimuksessa molempien

kontrollimuotojen käyttäminen näyttää erityisesti lisäävän riskiä nuoren ongelmakäyttäytymiseen (Galambos ym., 2003). Onkin esitetty, että autoritaarisen vanhemmuuden erityisen korkea kontrolloivuus tutkimuksissa johtuu siitä, että eri kontrollimuodot kasvatustyyli luokittelussa on usein yhdistetty, ja autoritaariselle vanhemmuudelle tyypillistä on sekä behavioraalinen että psykologinen kontrolli (Calders ym., 2020).

Calders ja kollegat (2020) täsmentävät, että vaikka autoritaarisen ja auktoritatiivisen kasvatustyylin kohdalla yhteisenä piirteenä on nähty kontrolloivuus, niiden välillä ratkaiseva ero on kontrollin muodossa. Ongelmakäyttäytymisen kehittymistä suojaavana tekijänä onkin nähty auktoritatiiviseksi nimetty kasvatustyyli, jossa tuki ja ennakkoiva kontrolli yhdistyivät, mutta jossa käytetään vain vähän psykologista kontrollia (Kuppens & Ceulemans, 2019). Myös Kaniušonytén ja Laursenin (2021) tutkimuksessa ongelmakäyttäytymisen kehitystä ehkäisevänä nähdään auktoritatiivinen vanhemmuustyyli, jossa yhdistyy korkea tuki, korkea behavioraalinen kontrolli sekä matala psykologinen kontrolli. Calders tutkimusryhmineen (2020) esittävät, että auktoritatiivisessa kasvatustyyliä käytetään lähinnä behavioraalisenä kontrollina ennakkoivaa kontrollia. Toisaalta myös esitetään, että auktoritatiivisen kasvatustyylin sisälläkin tulee kiinnittää huomiota kontrollimuotoon, sillä se voidaan jakaa kurinpidolliseen ja ei-kurinpidolliseen alaluokkaan, joista ei-kurinpidollinen auktoritatiivinen vanhemmuustyyli on suotuisin (Kuppens & Ceulemans, 2019).

Kaniušonytė ja Laursen (2021) saivat tutkimusdatan perusteella muodostettua Baumrindin kasvatustyyleistä auktoritatiivisen kasvatustyylin lisäksi sallivan kasvatustyylin sellaisenaan. He esittävät näiden kahden perinteisen kasvatustyylin paikkansapitävyyden johtuvan siitä, että niihin ei sisälly psykologista kontrollia (Kaniušonytė & Laursen, 2021). Väite on kuitenkin hieman ristiriitainen, sillä Baumrind (1966) on melko varhain jo kuvannut, kuinka sallivassa kasvatustyyliä vanhempi saattaa hyödyntää manipulatiivisia keinoja kontrolloidakseen lasta. Täten näen psykologisen kontrollin kuuluvan mahdollisesti juuri sallivaan vanhemmuuteen. Toisaalta sallivan kasvatustyylin kohdalla tiedetään myös tutkimustulosten osittainen ristiriitaisuus (Kaniušonytė & Laursen, 2021; Kuppens & Ceulemans, 2019). Voidaan mielestäni pohtia, hyödyntääkö osa perinteisesti sallivaan kasvatustyyliin luokitelluista vanhemmista psykologista kontrollia enemmän kuin toiset. Lisäksi kun tiedetään psykologisen kontrollin ja lämmön negatiivinen yhteisvaikutus, herää kysymys siitä, liittyykö kyseinen yhdistelmä esimerkiksi juuri tiettyyn osaan sallivista vanhemmista, mikä puolestaan voisi selittää edelleen perinteisessä henkilökeskeisessä tutkimuksessa havaittuja epä johdonmukaisuuksia.

Mielenkiintoista on myös havaita, että laiminlyövää kasvatustyyliä ei näissä kolmen kasvatulottuvuuden huomioivissa tutkimuksissa löydetty (Kaniušonytė & Laursen, 2021; Kuppens & Ceulemans, 2019). Esitetään, että laiminlyövät vanhemmat ovat saattaneet olla todellisuudessa psykologisen kontrollin kautta enemmän läsnä nuorten elämässä verrattuna siihen, mitä perinteisessä kasvatustyyli luokittelussa on päätelty (Kaniušonytė & Laursen, 2021; Kuppens & Ceulemans, 2019). Kaniušonytė ja Laursen (2021) ovat tutkimuksessaan muodostaneet affektiivisesti kontrolloivien vanhempien luokan, joka muistuttaa osittain laiminlyövä vanhemmuutta, sillä behavioraalinen kontrolli ja tuki ovat hyvin vähäisiä. Toisaalta kyseisessä tutkimuksessa nämä vanhemmat käyttävät psykologista kontrollia. Voidaan pohtia siis, että osa perinteisesti laiminlyöviksi vanhemmiksi luokitelluista kuuluisikin affektiivisesti kontrolloiviin vanhempiin (Kaniušonytė & Laursen, 2021). Tämä on myös johdonmukainen sen havainnon kanssa, että laiminlyövä kasvatustyyli on usein nähty negatiivisimpana kasvatustyylinä ja Kaniušonytėn ja Laursenin (2021) tutkimuksessa affektiivisesti kontrolloiva kasvatustyyli niin ikään näyttäytyy kaikista negatiivisimmalta vanhemmuudelta. Toisaalta tässä katsauksessa käytetyissä lähteissä tutkimus ei ole kohdistunut diagnoosiin saaneisiin nuoriin, joiden perhe-taustassa laiminlyövä vanhemmuutta voisi mahdollisesti olla enemmän.

3.4 Vanhemmuus ongelmakäyttäytymisen ja muiden vaikutteiden yhteyttä muuntavana tekijänä

Aiemmin tässä pääluvussa on käsitelty puhtaasti vanhemman kasvatulottuvuuksien ja nuoren ongelmakäyttäytymisen välistä yhteyttä. Tämän lisäksi voidaan pohtia vanhemmuuden merkityksen ulottumista sellaisiin tilanteisiin, kun nuoren elämässä on muita ongelmakäyttäytymiselle altistavia tekijöitä. Nurmi ja kollegat (2014, s. 148) nostavat esiin, että etenkin perhe sekä ikätoverit ovat nuorelle merkityksellisiä sosiaalisia ympäristöjä. Täten näen hyödylliseksi tarkastella katsauksen teoreettista viitekehystä hyödyntäen sitä, miten kasvatulottuvuudet mahdollisesti muuntavat kyseisten sosiaalisten ympäristöjen ja nuoren ongelmakäyttäytymisen välistä yhteyttä. On nimittäin esitetty, että jo yksi toimiva ihmissuhde voi toimia riittävänä suojatekijänä nuoren kohdatessa muita lukuisia riskitekijöitä (Nurmi ym., 2014, s. 74).

Perheen riskitekijöinä nähdään toimimattoman vanhemmuuden lisäksi muun muassa konfliktit perheen sisällä sekä epäselvät tai ristiriitaiset kasvatustapahtumat (Sourander & Marttunen, 2016). Jos perheen toiminnasta halutaan kokonaisvaltaisempi näkemys, on mahdollista tutkia esimerkiksi perheen molempien vanhempien vaikutusta nuoren ongelmakäyttäytymi-

seen. Kuppensin ja Ceulemansin (2019) mukaan tutkimuksissa puutteena onkin usein se, ettei molempien vanhempien yhdistelmävaikutusta ole tarkasteltu. Jos näin tehtäisiin, voitaisiin saada tarkempi kuva perheen tilanteesta ja tietoa siitä, miten vanhempien keskinäinen erimielisyys tai yhtenäisyys vanhemmuudesta vaikuttaa nuoren kehitykseen (Kuppens & Ceulemans, 2019). Myös Van Heelin ja kollegoiden (2019) mukaan voi olla avartavaa selvittää, missä määrin vanhempien käsitys vanhemmuudesta ylipäättensä on yhtenäinen ja liittyykö esimerkiksi erimielisyys murrosikäisen ongelmakäyttäytymisen lisääntymiseen. Yllättävä huomio tämän kirjallisuuskatsauksen lähteiden valossa on se, että vanhempien kasvatusulottuvuuksien määrät usein muistuttavat perheen sisällä toisiaan (Galambos ym., 2003; Kakiyara ym., 2010; Kuppens & Ceulemans, 2019). Täten ei kyetä tämän kirjallisuuskatsauksen puitteissa tarkastelemaan esimerkiksi epäyhtenäisen vanhemmuuden osalta Kuppensin ja Ceulemansin (2019) ehdotusta siitä, että toisen vanhemman positiivinen vanhemmuus voisi hillitä toisen vanhemman negatiivisen vanhemmuuden vaikutusta.

Lisäksi herää kysymyksiä siitä, onko toisen vanhemman vaikutus nuoren ongelmakäyttäytymisen kehittämisessä merkittävämpi. Useissa tämän katsauksen lähteissä näyttääkin siltä, että äidin kasvatusulottuvuuksilla on suurempi merkitys lapsen tai nuoren ongelmakäyttäytymiseen (Aunola & Nurmi, 2005; Lansford ym., 2018; Zarra-Nechad ym., 2019). On myös saatu viitteitä, että sekä isällä että äidillä on merkitystä nuoren ongelmakäyttäytymiseen, mutta vaikutusmekanismi voi olla eri (Van Heel ym., 2019). Tämän nähdään johtuvan siitä, että äidillä ja isällä voi olla erilainen rooli perheessä ja vanhempi-lapsisuhteessa (Kuppens & Ceulemans, 2019; Mastrotheodoros ym., 2019). Ongelmallista täten on, että esimerkiksi Caldersin ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa kysyttiin nuorten kokemusta yleisesti vanhemmistaan erittelemättä äidin ja isän roolia erikseen, jolloin vanhempien mahdollisesti toisistaan eroavat roolit jäävät huomaamatta. Pohdin, että tulevaisuudessa tuleekin yhä enemmän tutkia perheen vanhempien yhtenäisen tai epäyhtenäisen vanhemmuuden merkitystä mutta myös vanhemman erillistä uniikkia roolia nuorten ongelmakäyttäytymiseen.

Perheen lisäksi ikätoverien merkitys korostuu nuoruudessa (Leinonen, 2004, Nurmi ym., 2014, s. 165). Ongelmat vertaisryhmässä, kuten ikätovereiden vähäinen hyväksyntä, on nähty kasvattavan jo lapsuudessa riskiä sisäänpäin kääntyneeseen ongelmakäyttäytymiseen (Zarra-Nezhad ym., 2019). Esitetään, että nuoruudessa ollaan yhä alttiimpia ikätoverien mahdollisille negatiivisille vaikutteille (Galambos ym., 2003). Souranderin ja Marttusen (2016) mukaan nuoren ongelmakäyttäytymisen riskitekijänä voidaan nähdä esimerkiksi antisosiaaliseen toveriryhmään kuuluminen. Kun nuorella on häiritsevästi käyttäytyviä kavereita (engl. *de-*

viant peers), hänellä on kasvanut riski sekä sisäänpäin kääntyneeseen että ulospäin suuntautuneeseen ongelmakäyttäytymiseen (Galambos ym., 2003). Tämän myötä onkin mielestäni siis tärkeää pohtia vanhemmuuden roolin ulottumista mahdollisesti myös tähän perheestä näennäisesti irralliseen mutta nuorelle keskeiseen sosiaaliseen ympäristöön.

Vanhemmuuden laatu määrittelee ensinnäkin osittain itsessään jo sitä, millaiseen kaveriporukkaan nuori ylipäättensä valikoituu (Leinonen, 2004). Äidin korkean lämpimyyden on havaittu lisäävän nuoren positiivisia kaverisuhteita ja äidin behavioraalisen kontrollin puolestaan ennustavan konfliktien vähäisyyttä kavereiden kanssa (Salaam & Mounts, 2016). Kaveriporukan valikoinnin ja laadun lisäksi vanhemmuutta on tutkittu ikätoverien ja ongelmakäyttäytymisen välillä myös mahdollisena puskurivaikutuksena. Zarra-Nezhadin ja kollegoiden (2019) mukaan äidin korkea lämpö sekä vähäinen psykologinen kontrolli hillitsevät ikätoverien vähäisestä hyväksynnästä johtuvaa riskiä sisäänpäin kääntyneille oireille. Kyseinen tutkimus tutki suomalaisia lapsia (Zarra-Nechad ym., 2019), joten voidaan toisaalta pohtia, onko puskuriefekti enää nuoruudessa riittävä.

Viitteitä vanhemman potentiaalisesta suojaavasta roolista, kun toverisuhteet aiheuttavat riskitekijän ongelmakäyttäytymisen kehittymiselle, on saatu myös nuorten kohdalla. Galambos ja kollegat (2003) havaitsivat, että kun nuorella on häiriköiviä kavereita, vanhemman korkea behavioraalinen kontrolli voi hillitä kavereiden negatiivista vaikutusta ja pysäyttää nuoren lisääntymässä olevan ulospäin suuntautuneen ongelmakäyttäytymisen kehityskulun. Tämä on johdonmukainen Barberin (1996) näkemyksen kanssa, jossa esitetään, että vanhempien behavioraalisen kontrollin puute altistaa nuoren perheen ulkopuolisille ryhmävaikutteille. Edellä mainitut tulokset antavat siis viitteitä sitä, että vaikka vanhemmuudella nähdään merkittävä rooli nuorten elämään jo sellaisenaan, voi se nousta erittäin tärkeäksi nuoren kohdatessa muita ongelmakäyttäytymisen riskiä lisääviä tekijöitä.

4 Vanhemmuuden tutkimuksessa huomioitavat tekijät

Toisaalta ihmistieteissä sorrutaan usein tulosten liialliseen yleistämiseen (Metsämuuronen, 2003), joten näen tarpeelliseksi nostaa esille tulosten yleistämisessä huomioon otettavia näkökulmia vielä perusteellisemmin. Ensinnäkin voidaan tarkastella dynaamisemmin vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksien ja nuoren ongelmakäyttäytymisen vaikutuksen muotoutumista. Lisäksi voidaan pohtia poikkikulttuuristen tutkimusten valossa sitä, onko kansainvälisten tutkimusten näyttö ylipäättänsä yleistettävissä Suomen kontekstiin.

4.1 Dynaamisempi näkemys vanhemman ja nuoren väliseen suhteeseen

Perheessä yksilöt ovat keskenään dynaamisissa vuorovaikutussuhteissa, jossa jokainen osapuoli vaikuttaa toisiin perheenjäseniin (Nurmi ym., 2014, s. 72). Vanhempi-lapsi suhde on myös tällainen kaksisuuntainen vuorovaikutussuhde (Leinonen, 2004). Täten herää kysymys, kuinka paljon vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksien käyttö on itse asiassa reagointia nuoren toimintaan. Tähän kysymykseen liittyen ongelmana tutkimuksissa on usein nähty poikittais-tutkimukset, jolloin suunta vanhempana toimimisen ja nuoren ongelmakäyttäytymisen välillä ei ole todennettavissa (Barber ym., 1994). Tästä syystä tässä katsauksessa on käytetty lähinnä pitkittäistutkimuksia, joissa syy-seuraus suhteita on kyetty tutkimaan.

Toisaalta kasvatusulottuvuuksia pidetään ajallisesti suhteellisen pysyvinä vanhemmuuden elementteinä (Aunola, 2005). Esimerkiksi Aunolan ja Nurmen (2005) tutkimuksessa vanhemmuus näyttää enemmän vaikuttavan lasten ongelmakäyttäytymiseen kuin päinvastoin. Toisaalta pohdin, että vanhemmat voivat olla reaktiivisempia nuoren toimintaan, kun suhde on aiempaa vastavuoroisempi. Van Heel ja kollegat (2019) esittävätkin, että kasvatusulottuvuuksien ja nuoren ongelmakäyttäytymisen suhdetta voisi kuvata kehämäisyys, jossa ongelmakäyttäytyminen aiheuttaa vanhemmassa reagoinnin ja tämä reagointi jälleen vaikuttaa nuoren ongelmakäyttäytymiseen. Vanhemman korkea kontrolloivuus voidaan tällöin nähdä enemmän vastauksena nuoren jatkuvaan ei-toivottuun käyttäytymiseen kuin yleisenä asennoitumisena vanhemmuuteen (Galambos ym., 2003). Lisäksi Silinskas ja kollegat (2020) esittävät, että vanhemmanstressin yhteys nuoren ongelmakäyttäytymiseen vanhemman lämmön ollessa korkea voi johtua siitä, että vanhemmat ovat lämpimässä vuorovaikutussuhteessa alttiimpia nuoren oireilulle, mikä ilmenee vanhemman stressin kasvuna. Vanhemmat, jotka osoittavat vähäistä lämpöä nuoriin, eivät puolestaan ole reaktiivisia jälkeläisensä oireiluun,

mikä näkyy kyseisessä tutkimuksessa siinä, että vanhemman lämmön ollessa vähäistä nuoren ongelmakäyttäytymisellä ja vanhemman stressillä ei ole yhteyttä (Silinskas ym., 2020).

Usein myös tarkastellaan, näkyykö vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksissa muutosta lapsen iästä riippuen. Pitkittäistutkimuksissa on haluttu tutkia erilaisia siirtymiä, joiden nähdään sisältävän keskeisiä fyysisiä, sosiaalisia ja kognitiivisia muutoksia, kuten siirtymää varhaisnuoruudesta keskinuoruuteen (Galambos ym., 2003). Van Heelin ja kollegoiden (2019) tutkimus kattoi jopa ikävuodet 12–18, sillä siinä haluttiin tutkia vanhemmuuden muuttumista nuoren varhais-, keski- ja myöhäisnuoruudessa. Vanhemmuus näyttääkin mukautuvan nuoruusiän kehityksellisiin muutoksiin (Calders ym., 2020; Van Heel ym., 2019). Tarkemmin juuri vanhemmuuden muuttumista tutkineessa Mastrotheodorosin ja kollegoiden (2019) tutkimuksessa havaittiin, että tyypillisesti sekä vanhemman tuessa että behavioraalisessa kontrollissa tapahtuu normatiivista vähenemistä. Behavioraalisen kontrollin vähentymistä tapahtuu etenkin keskinuoruuden jälkeen, kun vanhemmat alkavat luottaa nuoreen enemmän (Mastrotheodoros ym., 2019). Vaikka vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksissa ei tapahtuisikaan suurta muutosta ajan kuluessa, ulottuvuuksien merkitys voi lisäksi korostua tai vähentyä riippuen nuoren kehitysvaiheesta. Tähän liittyen vanhemman psykologinen kontrolli on nähty ajallisesti pysyvimpänä (Aunola, 2005), mutta on esitetty sen vaikuttavan vain siihen asti, kunnes nuoren autonomia ja muut kehitystehtävät on saavutettu (Barber, 1996). Barber ja kollegat (1994) ehdottavat, että pitkittäistutkimuksia tarvitaankin yhä enemmän, jotta saadaan selville kasvatusulottuvuuksien mahdollisia ikäsidonnaisia vaikutuksia.

Voidaan edelleen pohtia nuoren aktiivista roolia kasvatusulottuvuuksien ja ongelmakäyttäytymisen välisessä yhteydessä. Flamantin ja kollegoiden (2020) tutkimuksen mukaan nuoret nimittäin reagoivat vanhemman käyttämään psykologiseen kontrolliin vaihtelevasti uhmakkuudella, pakonomaisella noudattamisella tai neuvottelupyrkimyksillä. Uhmakkuus selittää etenkin ulospäin suuntautuneen oireilun ja psykologisen kontrollin välistä yhteyttä ja pakonomainen noudattaminen sekä neuvottelupyrkimykset ennakoivat puolestaan sisäänpäin kääntynyttä oireilua (Flamant ym., 2020). Nuoren reagointi riskitekijöihin vaihtelee Nurmen ja kollegoiden (2014, s. 74) mukaan kehitysvaiheen lisäksi esimerkiksi yksilön ominaisuuksien pohjalta. Esimerkiksi vanhemman ja lapsen konfliktit voivat aiheuttaa toisella masennusta, toisella päihteiden käyttöä ja joillekin sillä ei näytä olevan merkitystä (Fröjd, 2008). Aunola (2005) esittääkin, että nuoret voivat ylipäänsä hyötyä erilaisesta kasvatuksesta riippuen heidän ominaispiirteistään. Toisin sanoen, vaikka lapsen tai nuoren ongelmakäyttäytyminen ei

näytä ennustavan vanhemmuuden laatua tai sen muutosta, voi lapsen ominaisuudet vaikuttaa siihen, minkälainen merkitys vanhemmuudella lapseen lopulta on (Aunola & Nurmi, 2005).

Van Heel ja kollegat (2019) nostavat yksilöllisinä eroina esiin esimerkiksi sen, etteivät kaikki nuoret ole yhtä herkkiä tunnistamaan ajatusten ja tunteiden manipulointia, jolloin osa nuorista ei välttämättä koe psykologisesti kontrolloivaa vanhempaa psykologisesti kontrolloivana. Jopa vanhemman toimesta ennalta määritetyn kotiintuloajankin voi joku tulkita huolenpitona, kun taas toinen näkee sen vapauden rajoittamisena (Calders ym., 2020). Barber ja kollegat (1994) nostavat esiin, että myös sama nuori voi tulkita vanhemman kontrollin aluksi osoitukseksi tuesta ja myöhemmin nuoruusiässä tunkeilevaksi. Nuoret usein kokevat vanhempia aikaisemmin olevansa kykeneviä päättämään itsenäisemmin elämästään, jolloin nuoren ja vanhemman tulkinnat vanhemman toiminnan intentiosta saattavat muodostua ristiriitaisiksi (Mastrotheodoros ym., 2019). Edellä mainitut tekijät johtavatkin pohtimaan sitä, onko nuoren subjektiivinen kokemus vanhemmasta ratkaisevampi ennustaja ongelmakäyttäytymisen kehitymiselle kuin vanhempien kokemus omasta vanhemmuudestaan (Barber ym., 1994). Nuorten subjektiivisen tulkinnan tutkimista puoltaa Kakiharan ja kollegoiden (2010) tutkimus, jonka mukaan nuoren tulkinta vaikuttaa siihen, millainen vaikutus vanhemmuudella lopulta on. Heidän mukaansa behavioraalinen kontrolli on haitallista silloin, kun se alkaa tuntua nuoresta ylikontrollilta tai liittyy sellaisiin elämän osa-alueisiin, johon vanhemmalla ei nuoren mielestä ole oikeutta puuttua. Nähdään, että tällöin behavioraalisen ja psykologisen kontrollin rajanveto hämärtyy nuoren tulkinnassa (Kakihara ym., 2010).

4.2 Kasvatusulottuvuuksien ja ongelmakäyttäytymisen yhteyden kulttuurisidonnaisuus

Sekä vanhemmuus että nuoren kehitys tapahtuvat lisäksi aina jossain kulttuurisessa kontekstissa. Monessa tutkimuksessa onkin haluttu tutkia, vaikuttavatko kulttuuriset tekijät siihen, millaiseksi vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksien ja nuorten ongelmakäyttäytymisen välinen yhteys lopulta muodostuu (Barber ym., 2005, s. 60; Lansford, ym., 2018; Rothenberg ym., 2020). Tutkimustulosten mahdolliseen kulttuurisidonnaisuuteen on tässä kandidaatintutkielmassa kiinnitettävä mielestäni erityistä huomiota, sillä Suomessa on tehty melko vähän aiheeseen liittyen tutkimusta, jolloin tulee pohtia kansainvälisten tutkimusten sovellettavuutta Suomen kontekstiin. Barberin ja kollegoiden (2005, s. 58) mukaan kulttuuria tutkitaan usein juuri maiden välillä, sillä ne usein poikkeavat toisistaan esimerkiksi poliittisilta aspekteiltaan ja uskonnoltaan. Kulttuuri voi toki vaihdella myös tietyn valtion sisällä (Lansford ym., 2018).

Leinonen (2004) toteaa kokoavasti, että kulttuuri tarjoaa raameja vanhemmuudelle ja määrittelee osiltaan sitä, kuinka toimivaa tietynlainen vanhemmuus kulttuuriympäristössä on.

Kasvatusulottuvuudet ja niiden vaikutukset nuorten ongelmakäyttäytymiseen ovat näyttäytyneet usein samankaltaisina eri kulttuureissa, mikä on tukenut teorian kehittelyä universaalisti eteenpäin (Barber ym., 2005, s. 72). Barberin ja kollegoiden (2005) monikansallinen tutkimus osoittaa samankaltaisuutta 11 maan välillä monissa eri maanosissa tuen, behavioraalisen kontrollin ja psykologisen kontrollin ulottuvuuksien mittaamisessa sekä niiden vaikutuksessa nuorten ongelmakäyttäytymiseen. Rothenbergin ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa puolestaan osoitetaan, että ulottuvuuksista etenkin vanhempien tuki, kun se ei yhdisty psykologiseen kontrolliin, näyttää vähentävän kulttuurista riippumatta nuoren ongelmakäyttäytymisen esiintymistä. Toisaalta pohdin, että tutkimusten yleistettävyyttä Suomeen voi helpottaa jo pelkästään se, että Suomi on länsimaa. Kasvatusulottuvuuksien merkitystä murrosikäisen hyvinvoinnin eri osa-alueisiin on nimittäin yleisesti tutkittu paljon juuri länsimaaisissa otoksissa (Lansford ym., 2018; Rothenberg ym., 2020; Salaam & Mounts, 2016). Kyseisen painotuksen takia Salaam ja Mounts (2016) tutkivat kasvatusulottuvuuksien vaikutusta puolestaan ghana-laisten nuorten ongelmakäyttäytymiseen. Myös tällöin tulokset olivat yhdenmukaisia länsimaissa tehtyihin tutkimuksiin, vaikka Ghana on kulttuuriltaan kollektiivinen maa. Myös Lansfordin ja kollegoiden (2018) kahdentoista kulttuurisen ryhmän huomioinut tutkimus on löytänyt vain vähän todisteita siitä, että kulttuurien välillä olisi merkittäviä eroja kasvatusulottuvuuksien ja nuorten ongelmakäyttäytymisen välisessä yhteydessä, mikä lisää kansainvälisten tutkimusten yleistettävyyttä Suomeen.

Kuitenkin myös eroja kulttuurien välillä on havaittu tiettyjen kasvatusulottuvuuksien kohdalla. Rothenbergin ja kollegoiden (2020) mukaan kulttuurispesifimpänä vaikutuksiltaan on nähty etenkin behavioraalinen kontrolli. Behavioraalisen kontrollin kulttuurisidonnaisuutta selittää siten, että joissakin kulttuureissa vanhempien odotetaan vähentävän behavioraalista kontrollia, kun taas toisissa vanhempien oletetaan jopa lisäävän behavioraalista kontrollia lapsen siirtyessä murrosikään (Rothenberg ym., 2020). On havaittu, että kunhan vanhempi käyttäytyy kulttuurin normatiivisten odotusten mukaisesti, vaikutus on suotuisampi, sillä lapset tulkitsevat vanhempien käyttäytymistä ja sen hyväksyttävyyttä kulttuurin sisällä muiden perheiden toimintamalleihin ja yhteisön normeihin (Lansford ym., 2018). Tämä voi osiltaan selittää sitä huomiota, että Leinosen (2004) mukaan esimerkiksi autoritaarisen vanhemmuustyylin on havaittu joissain kulttuureissa olevan vähemmän haitallinen lapsen kehitykselle. Rothenberg ja kollegat (2020) tarkentavat, että esimerkiksi Ruotsissa behavioraalinen kontrolli ei ole nuo-

ruudessa kulttuurin normatiivisten odotusten mukaista vaan nuorta tuetaan varhaiseen autonomiaan, minkä vuoksi vanhemman korkea behavioraalinen kontrolli alkaa näkyä nuoren ongelmakäyttäytymisen lisääntymisenä. Tiedetään, että myös Suomessa nuoria tuetaan varhain itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen vanhemmista (Fröjd, 2008; Nätkin, 2014). Täten näen, että myös Suomessa tulee nuorten kohdalla kiinnittää erityisesti huomiota behavioraalisen kontrollin optimaaliseen määrään.

Voidaan toisaalta pohtia myös sitä, onko jossain behavioraalisen kontrollin muodossa selkeämmin eroja kulttuurien välillä. Etenkin fyysisen kurinpidon ja sen haitallisuuden merkitys kulttuurien välillä herättää kysymyksiä, sillä Lansford työtovereineen (2018) esittävät kulttuurinormeihin vedoten, että ruumiilliset rangaistuksetkaan eivät ole niin haitallisia kulttuureissa, joissa sitä pidetään laajemmin yhteisössä hyväksyttynä. Nähdään, että tällöin ruumiilliset rangaistukset, eivät näyttäydy lapsille laiminlyöntinä vaan vanhemmat käyttäytyvät pikemminkin odotusten mukaan (Lansford ym., 2018). Suomessa fyysinen kurinpito on kuitenkin kielletty lainsäädännöllisesti (Nurmi ym., 2014, s. 214; Sourander & Marttunen, 2016), joten Suomessa kyseinen behavioraalisen kontrollin muoto tulkittaisiin luultavammin epäoikeudenmukaiseksi. On todisteita siitä, että lait muokkaavat kulttuurinormeja, joten esimerkiksi ruumiillisen kurinpidon normatiivisuutta on pyritty lain avulla muuttamaan (Lansford ym., 2018). Rothenbergin ja kollegoiden (2020) pitkittäistutkimuksessa Kenia kielsi ruumiillisen rangaistuksen kesken tutkimuksen lainsäädännön avulla, joka näytti heijastuvan kyseisellä maalla ulospäinsuuntautuneen ongelmakäyttäytymisen vähenemiseen. Esitettiin, että kenialaiset vanhemmat korvasivat lain muutoksen myötä väkivallan suotuisammilla muodoilla, kun ruumiillisen kurinpidon normatiivisuus yhteisössä väheni (Rothenberg ym., 2020).

Kulttuurisidonnaisuutta voidaan pohtia kasvatusulottuvuuksien lisäksi myös ongelmakäyttäytymisen näkökulmasta. Salaamin ja Mountsin (2016) otoksessa melko useat nuoret raportoivat kliinisesti kohonneita masennus- ja ahdistusoireita. Mahdollista on, että otoksessa oireilua on sattumalta enemmän keskiarvoon verrattuna. Rothenbergin ja kollegoiden tutkimuksessa (2020) todetaan kuitenkin, että ongelmakäyttäytymisen määrässä on olemassa eri kulttuurien välillä jonkin verran eroavaisuutta. Toisaalta herää myös kysymys, voisiko ongelmakäyttäytymisen mittari olla epäsovelias ghanalaisille nuorille (Salaam & Mounts, 2016). Kaiken kaikkiaan korostuu se, että vanhemmuutta tutkittaessa kulttuurisia tekijöitä tulee pohtia ja Lansfordin ja kollegoiden (2018) mukaan myöskin vanhemmuutta käytännöllisesti tuettaessa tulee kiinnittää aina erityistä huomiota kulttuuriin tekijöihin.

5 Tulosten tarkastelua ja pohdintaa

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksia ja niiden merkitystä nuoren ongelmakäyttäytymiseen. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli perehtyä keskeisiin kasvatusulottuvuuksiin ja niitä tutkivaan muuttujakeskeiseen tutkimustraditioon. Muuttujakeskeisessä lähestymistavassa on keskitytty tilannespesifien kasvatuskäytäntöjen sijasta ymmärtämään vanhemman yleisempää asennoitumista lapsi-vanhempisuhteeseen (Aunola, 2005). Kyseisessä tutkimusperinteessä on siis pyritty kartoittamaan keskeisiä vanhemmuuden ydinulottuvuuksia ja niiden uniikkeja vaikutuksia lapseen (Barber ym., 2005). Keskeisinä kasvatusulottuvuuksina on pidetty usein tukea, behavioraalista sekä psykologista kontrollia (Calders ym., 2020; Kuppens & Ceulemans, 2019). Tuella tarkoitetaan vanhemman osallistumista ja emotionaalista läsnäoloa nuoren elämässä (Van Heel ym., 2019). Behavioraalinen kontrolli on nuoren ulkoisen käyttäytymisen kontrollia, joka jaetaan toisinaan kolmeen alaluokkaan ennakoivaksi kontrolliksi, reagoivaksi lievemmäksi kurinpidoksi sekä reagoivaksi ruumiilliseksi kurinpidoksi (Calders ym., 2020; Van Heel ym., 2019). Vanhemman psykologinen kontrolli puolestaan kohdistuu nuoren psykologiseen todellisuuteen mitätöiden ja rajoittaen nuoren tunteiden ja ajatusten ilmaisua (Barber, 1996; Kakiyara ym., 2010).

Jo tutkimusprosessin alussa havaitsin, että muuttujakeskeistä tutkimusta määriteltäessä on hyödyllistä verrata sitä Baumrindin henkilökeskeiseen kasvatustyyliin, jonka rinnalla ja ajoittain myös varjossa muuttujakeskeinen tutkimus on kehittynyt (Kuppens & Ceulemans, 2019). Eroavaisuutena muuttujakeskeiseen tutkimukseen henkilökeskeisessä tutkimuksessa vanhemmuuden ulottuvuuksien yhdistelmän perusteella on muodostettu kasvatustyyliä (Aunola, 2005). Myös tämän katsauksen muuttujakeskeisiä tutkimuksia analysoidessa on nähtävissä, että vaikka kasvatusulottuvuudet nähdään erillisinä rakenteina, usein juuri ulottuvuuksien yhdistelmä ratkaisee, millainen vaikutus nuoreen vanhemmalla lopulta on. Nykyään on haluttu ajoittain jopa yhdistää muuttujakeskeinen ja henkilökeskeinen tutkimus, jolloin tavoitteena on ollut eliminoida kulloisenkin lähestymistavan rajoitteita (Calders ym., 2020; Kanišonytė & Laursen, 2021; Kuppens & Ceulemans, 2019). Muuttujakeskeisessä tutkimuksessa rajoitteena on pidetty holistisuuden puutetta (Kanišonytė & Laursen, 2021), kun taas henkilökeskeisessä perinteessä ongelmakohtana on pidetty etenkin psykologisen kontrollin sivuuttamista (Kuppens & Ceulemans, 2019). Tässä tutkielmassa lähestymistapojen vertailu mahdollisti mielestäni olemassa olevan teorian kehittelyn, joka on Salmisen (2011) mukaan yksi kirjallisuuskatsauksen tavoitteista. Ehdotan, että jatkossa kyseisten lähestymistapojen

soveltaminen toisiinsa voi nousta yhä merkittävämpään rooliin, kun halutaan saada tarkentuneempi kuva vanhemmuuden roolista nuoren ongelmakäyttäytymiseen.

Lisäksi tulevaisuudessa teorian kehittelyn kannalta tulee ratkaista käsitteiden epämääräisyydestä muodostuva ongelma. Tutkimusprosessin aikana havaitsin ensinnäkin sen, ettei suomenkielinen käsitteistö aihepiiristä ole kovin vakiintunutta, mikä vaikeuttaa argumentointia tieteellisessä keskustelussa. Aunola (2005) onkin kritisoinut vanhemmuuden teorioita käsitteellisestä epäselvyydestä, mikä mielestäni heijastuu etenkin tuen ja lämmön välisessä selkiintymättömässä rajanvedossa. Lisäksi behavioraalisen kontrollin mittaaminen vaihtelee (Aunola & Nurmi, 2005). Myös itse havaitsin tutkimusprosessin aikana vaihtelua siinä, mitataanko tutkimuksissa ainoastaan behavioraalisen kontrollin ennakoivaa tai reagoivaa luonnetta vai molempia yhtä aikaa. Tulee huomata, että kasvatusulottuvuuden liian yksipuolinen tai suppea mittaaminen voi heikentää tutkimuksen rakennevaliditeettia, jonka mukaan mittareiden tulee mitata kattavasti kaikkia rakenteen keskeisinä pidettyjä komponentteja (Nurmi ym., 2014).

Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli eritellä sitä, minkälainen yhteys kasvatusulottuvuuksilla on nuoren ongelmakäyttäytymiseen. Ensinnäkin läpi katsauksen psykologinen kontrolli näyttää lisäävän riskiä sisäänpäin kääntyneeseen (Barber ym., 2005; Rothenberg ym., 2020) mutta osin myös ulospäin suuntautuneeseen ongelmakäyttäytymiseen (Salaam & Mounts, 2016). Vaikutus näyttää riippuvan siitä, miten nuori vanhemman psykologiseen kontrolliin itse reagoi (Flamant ym., 2020). Vanhemman behavioraalisessa kontrollissa näyttää nuorten kohdalla olevan tietty optimaalinen taso, jolloin se toimii suojaavana tekijänä nuoren ongelmakäyttäytymisen kehitykselle (Van Heel ym., 2019). Toisin sanoen behavioraalisen kontrollin puute näyttää lisäävän ulospäin suuntautunutta ongelmakäyttäytymistä (Barber ym., 1994), mutta myös liiallinen kontrollointi tai behavioraalisen ja psykologisen kontrollin yhdistelmä lisää riskiä nuoren ongelmakäyttäytymiselle (Galambos ym., 2003). Tuella tai lämmöllä puolestaan on usein monimutkainen rooli (Aunola & Nurmi, 2005), sillä yhdistyessä positiivisena pidettyyn vanhemmuuteen se näyttää tehostavan positiivista vaikutusta, mutta yhdistyessä negatiivisena nähtyyn vanhemmuusmuotoon tuki voi yllättäen tehostaa negatiivista vaikutusta (Salaam & Mounts, 2016).

Kuvaavin vastaus tähän tutkimuskysymykseen voisi olla, että kasvatusulottuvuuksien ja nuoren ongelmakäyttäytymisen välillä on kaikessa monimutkaisuudessaan olemassa yhteys. Tutkimusprosessin aikana oli havaittavissa lukuisia tekijöitä, joita on otettava vanhemmuutta tutkittaessa huomioon, kuten nuoren kehitystaso (Van Heel ym., 2019), vanhemman sukupuoli-

li (Kuppens & Ceulemans, 2019; Mastrotheodoros ym., 2019), suhteen dynaamisuus (Van Heel ym., 2019) ja vaikutuksen mahdollinen kulttuurisidonnaisuus (Lansford ym., 2018; Rothenberg ym., 2020). Näen, että vanhemmuuden eri näkökulmien huomioimisen runsaus tutkimusaineistoissa kuvaa, kuinka kompleksisesta ilmiöstä on kyse. On myös keskeistä korostaa, ettei vanhemmuus tai mikään vanhemmuuden kasvatusulottuvuus sellaisenaan selitä nuoren ongelmakäyttäytymistä vaan on mahdollinen vaikuttava tekijä monien muiden joukossa. Näen, että tähän tulee kiinnittää erityistä huomiota, sillä Souranderin ja Marttusen (2016) mukaan nuoren oireilusta tehdään usein liian yksinkertaisia oletuksia syy-seuraussuhteista. Kun tutkielman aiheena on vanhemman roolin tarkastelu nuoren ongelmakäyttäytymiseen, voi tekstissä ongelmallisesti korostua liiallinen vanhempien syyllistäminen.

Katsauksen etiikkaa ja luotettavuutta voidaan tarkastella kirjallisuuskatsauksessa käytettyjen lähteiden perusteella. Tässä työssä on hyödynnetty vertaisarvioituja kansainvälisiä ja suomalaisia tutkimusartikkeleita sekä kirjallisuutta. Etenkin kansainvälisiä tutkimuksia oli löydettävissä runsaasti, jolloin pyrin valikoinnissa kiinnittämään huomiota esimerkiksi riittävän suureen otoskokoon. Yksi luotettavuuteen vaikuttava tekijä voi kuitenkin olla se, että katsauksessa on käytetty useampaa Barberin tutkimusta lähteenä. Barber on ollut vahva pioneeri psykologisen kontrollin rakenteen kehittämisessä, jolloin hän voi osin olla puolueellinen ottaessaan kantaa kyseisen käsitteen hyödyllisyyteen. Toisaalta voidaan nähdä, että hänellä on asiantuntijuutta kyseisestä aihepiiristä. Hänen tutkimustensa pätevyyttä puoltaa myös se, että muiden käyttämieni aineistojen havainnot ovat olleet niiden kanssa hyvin samansuuntaisia.

Lisäksi Aalberg (2016) esittää, että nuorille on ylipäättänsä tyypillistä oireilu osana ikävaihetta. Tutkimustuloksissa luotettavuutta voi täten heikentää se, että tutkimusaineistoissa mitattu ongelmakäyttäytyminen voi olla osin ikävaiheeseen kuuluvaa hetkellistä oireilua eikä juuri-kaan riippuvaista vanhemmuuden laadusta. Tämä osoittaa, että Cumsillen ja kollegoiden (2015) kanta pitkittäistutkimusten hyödyllisyydestä nuorten ongelmakäyttäytymistä mitattaessa on huomionarvoinen, sillä esimerkiksi masentunut mieliala voi olla hyvin tilapäistä nuoruudessa. Lisäksi keskeistä on, että etenkin sisäänpäin kääntynyttä oireilua mitataan nuoren itsearviointilla, sillä esimerkiksi nuoren itsetuhoisista ajatuksista voi olla tietoinen ainoastaan nuori itse (Sourander & Marttunen, 2016). Lisäksi kirjallisuuskatsauksen tutkimusartikkeleissa ongelmakäyttäytymistä on mitattu nuorten oireiluna ja otos on otettu perusjoukosta nuoria. Kuppens ja Ceulemans (2019) toteavat tämän johtavan siihen, että otoksessa voi olla ylipäättään melko vähäisesti ongelmakäyttäytymistä tai vanhemmuuden radikaalimpia laiminlyönnin muotoja. Mielestäni kyseessä on kuitenkin perusteltu valinta, sillä kiinnostuneita tässä tut-

kielmassa oltiin riskitekijöiden lisäksi myös nuorta suojaavista tekijöistä, ja käytetyt tutkimukset ovat määrällisiä, jolloin suuri otoskoko on keskeistä tulosten yleistettävyyden kannalta. Toisaalta jatkossa paikkansa voi olla myös sellaisella tutkimuksella, jossa on tutkittu sellaisia vanhempia, joiden lapsilla on ongelmakäyttäytymiseen liittyviä diagnosoituja häiriöitä.

Suuressa osassa tutkielman lähteistä vanhemmuutta on tutkittu juuri vanhempien itsearviointilla, jolloin vanhemmat voivat sosiaalisen suotavuuden vinouman myötä vastata epärehellisesti siten, kuin heidän odotetaan toimivan. Tästä syystä olisi keskeistä vahvistaa tutkimusnäytön luotettavuutta tulevaisuudessa eri menetelmin. Yksi varteenotettava vaihtoehto on tutkia nuorten subjektiivista tulkintaa vanhemmistaan, sillä nuoren tulkinta näyttää jopa ratkaisevan sen, millaiseksi vanhemmuuden vaikutus nuoren ongelmakäyttäytymiseen lopulta muodostuu (Kakihara ym., 2010). Lisäksi voidaan pohtia, voiko vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksia tutkia havainnoimalla, mutta tällöin herää kysymys, miten observoimalla saadaan tietoa yleisestä asennoitumisesta vanhemmuuteen eikä tilannesidonnaisista kasvatuskäytännöistä. Keinänen ja kollegat (2011) nostavat tosin esiin, että kasvatusulottuvuudet välittyvät myös vanhemman konkreettiseen toimintaan. Kokoavasti monipuolisesti eri informaatiolähteestä kerrytetty tieto voisi joka tapauksessa antaa lisää painoarvoa tutkimusnäytölle.

Kokoavasti voidaan todeta, että tämä katsaus onnistui lisäämään tietoa esimerkiksi siitä, kuinka vanhemmuutta on mukautettava niin, että nuorelle tarjotaan ikätason mukainen autonomia vanhemmistaan, mikä edellyttää psykologisen kontrollin vähäisyyttä (Kakihara ym., 2010). Katsauksessa korostuu myös vanhemmuuden behavioraalisen kontrollin muuntumisen tarve nuoren itsenäistyessä (Kakihara ym., 2010; Van Heel ym., 2019). Katsauksen anti hyödyttää myös käytännöllisesti, sillä kun vanhemmuuden rooli nuoren ongelmakäyttäytymiseen ymmärretään paremmin, voidaan sen pohjalta suunnitella esimerkiksi riskitekijöiden vähentämiseen tähtääviä toimenpiteitä ja suosituksia (Van Heel ym., 2019). Lisääntynyt tieto aiheesta voi olla hyödyllistä myös tuen tarpeessa olevien vanhempien tunnistamiseksi (Fröjd, 2008). Jatkossa mielenkiintoinen tutkimusaihe voisi olla se, miten vanhemmuuden kasvatusulottuvuudet näkyvät digiympäristössä, joka on kasvavissa määrin osa ihmisten arkea. Vaikka tutkielma onnistui kaiken kaikkiaan vastaamaan antoisasti johdannossa asetettuihin tutkimuskysymyksiin, tyhjentävää vastausta tutkimusongelmaan se ei tuota. Sen sijaan tutkielma osoittaa, että vanhemmuuden kasvatusulottuvuuksien monimutkaista ilmiötä ja sen merkitystä nuoren ongelmakäyttäytymiseen tulee pyrkiä hahmottamaan eri näkökulmista jatkossakin, sillä vaikka vanhemmuus on yksi tutkituimmista aihepiireistä psykologiassa (Barber ym., 2005), on tutkimuskohteen hahmottamisessa havaittavissa vielä lukuisia aukkoja.

Lähteet

- Aalberg, V. (2016). *Nuoruusiän psyykkinen kehitys*. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, & A. Sourander (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Duodecim.
- Aunola, K. & Nurmi, J. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child development*, 76(6), 1144–1159. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x-i1>
- Aunola, K. (2005). Kasvatus ja vanhemmuus: Tutkimuksen traditiot ja haasteet. *Psykologia: tiedepoliittinen aikakauslehti*, 40(4), 356–368
- Barber, B. (1996). Parental psychological control: revisiting a neglected construct. *Child development*, 67(6), 3296–3319. <https://doi.org/10.2307/1131780>
- Barber, B. K., Olsen, J. A., & Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120–1136. <https://doi.org/10.2307/1131309>
- Barber, B. K., Stolz, H. E., Olsen, J. A., Collins, A. & Burchinak, M. (2005). *Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method*.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887–907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Calders, F., Bijttebier, P., Bosmans, G., Ceulemans, E., Colpin, H., Goossens, L., . . . Van Leeuwen, K. (2020). Investigating the interplay between parenting dimensions and styles, and the association with adolescent outcomes. *European child & adolescent psychiatry*, 29(3), 327–342. <https://doi.org/10.1007/s00787-019-01349-x>
- Cumsille, P., Loreto Martínez, M., Rodríguez, V., & Darling, N. (2015). Parental and individual predictors of trajectories of depressive symptoms in Chilean adolescents. *International Journal of Clinical Health & Psychology*, 15(3), 208–216. <https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2015.06.001>
- Flamant, N., Haerens, L., Mabbe, E., Vansteenkiste, M. & Soenens, B. (2020). How do adolescents deal with intrusive parenting? The role of coping with psychologically controlling parenting in internalizing and externalizing problems. *Journal of Adolescence*. 84. 200–212. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.09.003>

- Fröjd, S. (2008). *Mental health in middle adolescence: Associations of family factors with diverse maladjustment outcomes*. Tampere University Press.
- Galambos, N. L., Barker, E. T., & Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories of change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development*, 74, 578–594. <http://doi.org/10.1111/1467-8624.7402017>
- Kakihara, F., Tilton-Weaver, L., Kerr, M. & Stattin, H. (2010). The relationship of parental control to youth adjustment: Do youths' feelings about their parents play a role?, *Journal of youth and adolescence*, 39(12), 1442–1456. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9479-8>
- Kaniušonytė, G. & Laursen, B. (2021). Parenting styles revisited: A longitudinal person-oriented assessment of perceived parent behavior. *Journal of social and personal relationships*, 38(1), 210–231. <https://doi.org/10.1177/0265407520960818>
- Keinänen, R., Aunola, K., Lerkkanen, M., Poikkeus, A., Nurmi, J. & Kiuru, N. (2011). Vanhemmuustyylien merkitys taidoiltaan erilaisten lasten sosiaalisessa kompetenssissa. *NMI-bulletin*, 21(3), 15–33.
- Kuppens, S., & Ceulemans, E. (2019). Parenting styles: A closer look at a well-known concept. *Journal of child and family studies*, 28(1), 168–181. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1242-x>
- Lansford, J. E., Godwin, J., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., Bornstein, M. H., Chang, L., . . . Zelli, A. (2018). Longitudinal associations between parenting and youth adjustment in twelve cultural groups: Cultural normativeness of parenting as a moderator. *Developmental psychology*, 54(2), 362–377. <https://doi.org/10.1037/dev0000416>
- Leinonen, J. (2004). Vanhemmuus lapsen kasvu ympäristön osana. *Psykologia*, 39(3), 176–195.
- Mastrotheodoros, S., Van der Graaff, J., Deković, M., Meeus, W., & Branje, S. (2019). Coming closer in adolescence: Convergence in mother, father, and adolescent reports of parenting. *Journal of research on adolescence*, 29(4), 846–862. <https://doi.org/10.1111/jora.12417>
- Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä* (2. painos). Helsinki: International Methelp.
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). *Ihmissen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus (6.painos 2015)
- Nätkin, R. (2014). Sukupuoleen ja sukupolveen kasvatetut: äitien reflektioita lastensa aikuistumisesta. *Nuorisotutkimus*, 32(1), 18–33.

- Rothenberg, W. A., Lansford, J. E., Bornstein, M. H., Chang, L., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., . . . Bacchini, D. (2020). Effects of parental warmth and behavioral control on adolescent externalizing and internalizing trajectories across cultures. *Journal of research on adolescence*, 30(4), 835–855. <https://doi.org/10.1111/jora.12566>
- Salaam, B. & Mounts, N. S. (2016). International note: Maternal warmth, behavioral control, and psychological control: Relations to adjustment of Ghanaian early adolescents. *Journal of adolescence*, 49, 99–104. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.03.006>
- Salminen, A., (2011), *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan Yliopisto. Saatavilla osoitteessa: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Silinskas, G., Kiuru, N., Aunola, K., Metsäpelto, R., Lerkkanen, M. & Nurmi, J. (2020). Maternal affection moderates the associations between parenting stress and early adolescents' externalizing and internalizing behavior. *The Journal of early adolescence*, 40(2), 221–248. <https://doi.org/10.1177/0272431619833490>
- Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74–99. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2009.11.001>
- Sourander, A., & Marttunen, M. (2016). Lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden epidemiologia. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, & A. Sourander (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Duodecim.
- Van Heel, M., Van Den Noortgate, W., Bijttebier, P., Colpin, H., Goossens, L., Verschueren, K., & Van Leeuwen, K. (2019). Parenting and externalizing problem behavior in adolescence: Combining the strengths of variable-centered and person-centered approaches. *Developmental Psychology*, 55(3), 653–673. <https://doi.org/10.1037/dev0000644>
- Zarra-Nezhad, M., Moazami-Goodarzi, A., Aunola, K., Nurmi, J., Kiuru, N. & Lerkkanen, M. (2019). Supportive parenting buffers the effects of low peer acceptance on children's internalizing problem behaviors. *Child & youth care forum*, 48(6), 865–887. <https://doi.org/10.1007/s10566-019-09510-y>